

Elina Kulmala

Koulukuraattorin kohtaamisosaaminen yläkoulussa ja toisella asteella

Opinnäytetyö

Kevät 2021

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Elina Kulmala

Työn nimi: Koulukuraattorin kohtaamisosaaminen yläkoulussa ja toisella asteella

Ohjaaja: Päivi Rinne YTT

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 73

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyössä tutkitaan, mitä tekijöitä koulukuraattorit ottavat huomioon kohdattaessaan yläkoulun ja toisen asteen oppilaita ja opiskelijoita. Kohtaamisen tärkeys on sosiaalialalla erittäin ratkaiseva, ja siksi se on päätynyt tämän tutkimuksen pääpainoksi. Teoriaosuudessa käsitellään koulukuraattorin työnkuvaa, opiskeluhuoltoa, kohtaamisen erityispiirteitä, nuoren kehitystehtäviä, itsetuntoa sekä syitä, joiden vuoksi koulukuraattorille yleensä tullaan.

Tutkimus on tehty laadullisena tutkimuksena ja tiedonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Tutkimuksessa on haastateltu kuutta koulukuraattoria, jotka toimivat yläkoulussa ja toisella asteella. Tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössä on: Miten koulukuraattorit kuvaavat kohtaamisosaamistaan nuorten kanssa?

Tutkimuksen tulokset on jaettu neljään kategoriaan, joiden kautta tarkastellaan kohtaamista koulukuraattorin työssä yläkoulussa ja toisella asteella. Tuloksista voidaan päätellä koulukuraattoreilla olevan ammattitaitoa nähdä kohtaaminen nuoren kanssa monipuolisesti ja osaamista käyttää tätä tietoa luodessaan hyvää kohtaamista. Koulukuraattorilla on oppilashuollossa erityislaatuinen roolinsa. Hän katsoo nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti. Tämän erityisen aseman vuoksi oli tärkeää tutkia kohtaamista juuri koulukuraattorin työssä.

Avainsanat: koulukuraattori, kohtaaminen, nuori, opiskeluhuolto

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Elina Kulmala

Title of thesis: The School Social Worker's Skill of Encounter in Secondary School and Secondary Education

Supervisor(s): Päivi Rinne PH.D.

Year: 2021

Number of pages: 73

Number of appendices: 1

This thesis studies the factors that school social workers take into consideration when they face the pupils and students in secondary school and in secondary education. The importance of encountering in social field is crucial, and that is why it makes the main point in this study. The theory part describes the work of a school social worker, student welfare, special features of encountering, developmental phases of young people, self-esteem and the reasons for the encounter with a school social worker.

The thesis has been carried out as a qualitative search and the interviews where theme interviews of six school social workers that work in secondary school and in secondary education. The research question in this study is: How do school social workers describe their skills of encountering young people?

The results of this study have been divided into four categories that describe the speciality of the encountering in school social worker's work. On the grounds of this study, we can say that the school social workers have the professional capability to see the encountering variously and the skill to use this knowledge to create good encountering. The school social worker has a special part in student welfare. The school social worker sees the whole life situation of the young person. Because of this significant aspect, it is important to research the importance of encountering in school social worker's work.

Keywords: school social worker, encounter, young, student welfare

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	8
2.1 Tutkimuksen tavoitteet.....	8
2.2 Tutkimuksen kohderyhmä.....	9
2.3 Eettisyys.....	10
3 KOULUKURAATTORI NUORTEN TUKENA.....	11
3.1 Koulukuraattorin työn historiaa Suomessa.....	11
3.2 Kelpoisuus ja hallinto-organisaatio.....	11
3.3 Koulukuraattori osana opiskeluhoitoa.....	13
3.4 Lainsäädäntö koulukuraattorin työssä.....	15
3.5 Koulukuraattorin työnkuva.....	15
3.6 Koulukuraattorin toimintaympäristö.....	17
3.7 Nuoruuden kehitystehtävät koulukuraattorin työssä.....	19
3.8 Asioita, joita koulukuraattorit kohtaavat nuorten kanssa.....	21
3.8.1 Koulupoissaolot ja käytöshaasteet.....	22
3.8.2 Yksinäisyys ja kiusaaminen.....	23
3.8.3 Koulu-uupumus ja masennus.....	23
3.8.4 Aikuisen tuen puute ja stressinsietokyky.....	24
3.8.5 Itsetunnon kehittyminen.....	26
3.8.6 Neuropsykiatristen ongelmien näkyminen koulukuraattorin työssä.....	27
4 KOULUKURAATTORIN KOHTAAMISOSAAMINEN.....	31
4.1 Kohtaamisen merkitys koulukuraattorin työssä.....	31
4.2 Dialogisuus koulukuraattorin työssä.....	33
4.3 Vuorovaikutus ja läsnäolo koulukuraattorin työvälineenä.....	35
4.4 Arvostava kohtaaminen ja luottamus osana ammattitaitoa.....	36
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	39
5.1 Opinnäytetyön prosessin eteneminen.....	39

5.2 Tutkimusmenetelmät.....	40
5.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus.....	40
5.2.2 Teemahaastattelu	41
5.3 Aineiston analysoiminen	42
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	44
6.1 Taustatietoja	44
6.2 Koulukuraattorien kohtaamisosaaminen nuorten kanssa.....	45
6.2.1 Kohtaamisen taustatekijöiden huomioiminen.....	46
6.2.2 Ilmapiirin huomioon ottaminen luottamuksen saamiseksi	52
6.2.3 Ammatillisuus.....	54
6.2.4 Vuorovaikutus	58
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
8 POHDINTA	65
LÄHTEET	68
LIITTEET	74

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus tutkia koulukuraattorien kohtaamisaosaamiseen liittyvää ammattitaitoa nuorten kohtaamisessa. Halusin selvittää, mitä kaikkea koulukuraattorit ottavat huomioon kohtaamisessaan nuorten kanssa.

Aiheen valintaan vaikutti kiinnostukseni koulukuraattorin työtä sekä nuoria kohtaan. Yläkoulussa sekä toisella asteella olevien nuorten tukeminen on sydäntäni lähellä. Juuri tämän ikäisten nuorten kohtaaminen tuo mielestäni omia haasteita mutta myös antaa paljon. Ihmisen kohtaaminen aidosti on erittäin tärkeää, etenkin sosiaalialalla. Työn tuloksellisuus on tällä alalla paljon kiinni kohtaamisen onnistumisesta. Siksi halusin tutkia koulukuraattorin työtä nimenomaan kohtaamisen näkökulmasta. Työssäni käsittelen myös nuoruutta ja sen tuomia kehitystehtäviä ja haasteita sekä niiden näkymistä koulukuraattorin työssä. Tutkin, mitä kaikkea koulukuraattorit ottavat työssään huomioon ja miten he kohtaavat nuoret. Mielestäni aihe on tärkeä, koska nuoren tukeminen vuosina, joina hän käy läpi suuria muutoksia tunteissaan ja kehossaan on todella tärkeää. Koulukuraattorilla on mahdollisuus tavata työssään suuri osa kunkin ikäluokan nuorista. Tilanne voi nuorella olla se, että koulukuraattori on ainut aikuinen, jolle nuori voi puhua, joten kohtaamisen merkitys on suuri. Haluan työssäni avata sitä, kuinka tärkeää ja tavoitettavaa työtä koulukuraattorit tekevät.

Koulukuraattoreiden työtä on aiemmin tutkittu monesta näkökulmasta, mutta en ole löytänyt tutkimusta nimenomaan nuorten kohtaamisen näkökulmasta. Iida Hautanen (2017) on tehnyt opinnäytetyön toisen asteen opiskelijoiden kokemuksia yläkouluaikaisesta koulukuraattorityöstä. Jenni Pösö (2014) taas on kirjoittanut opinnäytetyön perheiden kohtaamista koulukuraattorin perhetapaamisissa. Satu Ikonen (2014) on puolestaan tehnyt Pro Gradu- tutkimuksen koulukuraattorista yläkoululaisen tukena. Nämä olivat mielestäni omaa opinnäytetyöni aihetta lähimpänä olevia aiempia tutkimuksia. Näistä kerron lisää myöhemmin.

Hyvinvointiin koulussa ja sen ulkopuolellakin kuuluu oleellisena osana oppilashuolto. Koulukuraattorit ovat tärkeä osa oppilashuoltoa. Heillä on vastuualueellaan todella paljon oppilaita tai opiskelijoita. Tähän pitäisi saada muutos niin, että oppilas-

ja opiskelijamäärät vähenisivät, ja aikaa näin ollen jäisi enemmän yksilöiden kohtaamiseen sekä yhteisölliseen työhön. Koulukuraattorin ja nuoren kohtaamisella voi olla kauaskantoiset seuraukset. Tästä syystä koulukuraattorin ja nuorten välistä kohtaamista on syytä tutkia ja korostaa sen merkitystä. Osaltani haluan olla mukana nostamassa tätä tärkeää aihetta keskusteluun tällä opinnäytetyölläni.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten johtavaa kuraattoria. Hänen haastattelussaan kävi ilmi, että hän oli tehnyt huomion, jonka mukaan nuoren on joskus helpompi puhua koulukuraattorille jo siitäkin syystä, ettei nuori halua huolestuttaa tai kuormittaa vanhempiaan (Johtava koulukuraattori 2020b). Yläkouluikäisen ja toisen asteen opiskelijan kanssa kohtaamisessa on omat erityispiirteensä. Tämän ikäisten ei välttämättä ole helppo puhua asioistaan, ja ammattilaiselta vaaditaan erityisiä tuntosarvia huomata, miten kyseistä nuorta tulisi lähestyä. Tästäkin syystä kohtaaminen koulukuraattorin kanssa on todella erityislaatuinen. Johtavan kuraattorin kautta sain haastateltavia tutkimukseeni.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen tavoitteet

Sosiaalityössä asiakkaan kohtaaminen on niin oleellinen asia, ettei sen tärkeyttä voi liikaa korostaa. Opinnäytetyöni aihe kuuluu myös tähän laajempaan kohtaamisen merkitykseen. Tarkastelen työssäni, miten tätä aihetta on aiemmin tutkittu ja onko sitä tutkittu nimenomaan nuorten kohtaamisena. Koulukuraattorin työ yläkoulussa ja toisella asteella on mielestäni loistava paikka tutkia nuorten kohtaamista sosiaalityön kentällä.

Tutkimuksen edetessä tutkimuskysymykset on tarkentunut yhteen olennaiseen tutkimuskysymykseen. Ensin pohdin useampaa kysymystä kohtaamiseen vaikuttavista tekijöistä, mutta katsoin parhaaksi yhdistää ne yhdeksi laajemmaksi kysymykseksi, joka sisältää kaikki edelliset:

Miten koulukuraattorit kuvaavat kohtaamisosaamistaan nuorten kanssa?

Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, mistä kaikesta koulukuraattorin kohtaamisosaaminen muodostuu. Mitä kaikkea koulukuraattorit ottavat huomioon nuoren kohtaamisessa? Mistä koulukuraattori tietää miten kutakin oppilasta tulisi lähestyä? Miten kokemus ja ammattitaito näkyy siinä? Miten koulukuraattori kasvattaa itselleen tuntosarvet, joita hän tarvitsee kohdatessaan nuoria? Mistä koulukuraattorit tietävät saavuttaneensa nuoren luottamuksen?

Tarkoitukseni on teemahaastatteluiden avulla tutkia, mitä nuorten kanssa työskentelevät koulukuraattorit ajattelevat kohtaamisesta ja mitä kaikkea he ottavat siinä huomioon. Tuloksista saadaan selville, mitä ominaispiirteitä tämän ikäisten kohtaamisella koulukuraattorin kanssa on. Tavoitteenani on, että koulukuraattorit saisivat tästä myös itselleen työkaluja ja työstä hyötyisi myös heidän esimiehensä johtava koulukuraattori. Tavoitteenani oli myös se, että haastatteluihin osallistuminen antaisi koulukuraattoreille mietittävää ja reflektoitavaa omassa työssään.

lida Hautanen (2017) on kirjoittanut opinnäytetyön aiheesta toisen asteen opiskelijoiden kokemukset yläkouluaikaisesta koulukuraattorityöstä. Hautanen tutki työssään toisen asteen opiskelijoiden kokemuksia koulukuraattorityöstä yläkoulussa. Hän näki aiheensa niin, että koulukuraattorityöllä on vaikutuksensa nuoren elämässä pitkään ja työskentelystä voi jäädä vahvoja kokemuksia nuorelle. Nämä voivat näyttäytyä niin positiivisina kuin negatiivisina kokemuksinakin. Tässä näen yhden perustelun aiheelleni. On tärkeä tutkia koulukuraattoreiden ja oppilaiden tai opiskelijoiden välistä kohtaamista, koska sillä voi olla suurikin merkitys nuoren elämässä vielä vuosien päästäkin.

2.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Halusin tutkia koulukuraattorin kohtaamista nimenomaan yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden parissa. Siitä syystä kohderyhmänä olivat yläkoulujen ja toisen asteen oppilaitosten koulukuraattorit. Tutkimus on tehty länsisuomalaisessa kunnassa, jossa on 11 koulukuraattoria johtava koulukuraattori mukaan lukien. Yläkouluja ja yhtenäiskouluja on yhteensä kuusi, lukioita kolme ja toisen asteen oppilaitos. Yhteensä näissä on oppilaita noin 5 500 ja tämän lisäksi vielä oppilashuoltoon oikeutetut aikuisoppilaat lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Kyseisessä kunnassa koulukuraattorit ovat sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialan erityispalvelujen alla. Esimiehenä koulukuraattoreilla on johtava koulukuraattori.

Otin yhteyttä johtavaan koulukuraattoriin, ja hän teki kyselyä koulukuraattoreiden joukossa, ja osa heistä ilmoitti olevansa halukkaita haastatteluun. Otin heihin yhteyttä, ja sain kuusi myönteistä vastausta. Kuudella haastateltavallani on vastuualueellaan noin 770–1300 oppilasta tai opiskelijaa. (Johtava koulukuraattori 2020b.) Osa heistä toimii koulukuraattorina koko peruskoulussa, osa vain toisella asteella ja osa molemmissa.

2.3 Eettisyys

Tutkimuskohteen valinta on ensimmäisiä eettisiä ratkaisuja, joita tutkimuksen eteen voi tehdä. Voidaan kysyä, kenen ehdoilla tutkimus tehdään ja tulisiko valita vai nimenomaan välttää valitsemasta aiheita, jotka ovat pinnalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 24–25.) Sain valita aiheeni aivan itse mielenkiintoni mukaan. Koin sen hyvin tärkeäksi, että saan tehdä tutkimuksen aiheesta, joka kiinnostaa minua paljon. Eettisiin kysymyksiin kuuluvat myös aineistonhankintaan, anonymisointiin ja arkistointiin liittyvät asiat (Hirsjärvi ym.2009, 27). Katsoin, että noudatin työssäni hyviä eettisiä periaatteita. Hain luvan haastatteluihin johtavan koulukuraattorin esimieheltä. Haastateltavien henkilöllisyys oli vain johtavan koulukuraattorin ja minun tiedossani. Kerroin tämän myös haastateltavilleni. Säilytin haastatteluäänitteitä huolellisesti. Litteroinnit säilytin myös turvallisesti. Opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen poistin äänitteet sekä litteroinnit. Haastattelukysymykset olin asetellut niin, että niihin oli hyvä vastata eettisyys huomioiden. Mistään kysymyksestä tai vastauksesta ei voi päätellä kenestä oppilaasta tai koulukuraattorista puhutaan.

Hyvään tutkimuksen etiikkaan kuuluu tarkkuus ja huolellisuus, omien tulosten esittäminen vääristelemättä sekä muiden tutkimusten kunnioittaminen (Pietarinen 2002 66). Näitä olen työssäni noudattanut. Muodostin haastattelun kysymyksetkin niin, ettei niiden eettisyyttä voi kyseenalaistaa. En kysynyt mitään henkilökohtaista tai sellaista, mikä rikkoisi salassapitovelvollisuutta. Tutkimuksen eettisyyttä lisää myös se, että se on tehty laadukkaasti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149). Olen valinnut laadukkaita lähteitä ja perehtynyt tutkittavaan ilmiöön hyvin.

3 KOULUKURAATTORI NUORTEN TUKENA

3.1 Koulukuraattorin työn historiaa Suomessa

Suomessa ensimmäiset koulukuraattorin virat perustettiin 1966 Helsinkiin ja Kotkaan. Koulukuraattorin työ oli tuolloin lähinnä käytöshäiriöiden selvittelyä. Työ oli luonteeltaan lähinnä korjaavaa, ennaltaehkäisevästä työstä ei tuolloin voinut vielä puhua. Koulukuraattorin paikkoja lisättiin vuoden 1974 Oppilashuoltokomitean mietinnön ilmestymisen jälkeen. (Sipilä–Lähdekorpi 2006, 15–17.) Työlle nähtiin siis tarvetta. Vuonna 1990 koulun psykososiaalista työtä lakisääteistettiin. Tämä uudistettu laki ei velvoittanut kuntia perustamaan koulukuraattorin virkoja, mutta kunnilla oli kuitenkin mahdollisuus saada olemassa olevaan toimintaansa valtionosuutta. Vuonna 2003 perusopetuslakia uudistettiin, ja sen jälkeen oppilailla on ollut oikeus saada oppilashuoltoa. Koulukuraattoreiden ammatti-identiteetin vahvistumiseen vaikutti lainsäädännön lisäksi täydennyskoulutus Tampereen yliopistossa (Sipilä–Lähdekorpi 2006, 18–19.)

3.2 Kelpoisuus ja hallinto-organisaatio

Vuonna 2014 uudistetussa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (L 30.12.2013/1287) on koulukuraattorin kelpoisuusvaatimukseksi määritelty vähintään sosiaalihuollon ammatillisesta kelpoisuudesta annetussa laissa (L 26.6.2015/817) mainittu alan kelpoisuus. Se on tehtävään soveltuva sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. Sosionomin tai sosiaalityöntekijän koulutuksella voi siis toimia koulukuraattorina. Kelpoisuusehtoa on muutettu viimeksi vuonna 2017. Koulukuraattorina on voinut sen jälkeen toimia myös henkilö, jolla on suoritettuna aineopinnot sosiaalialta tai hänellä täytyy olla vähintään kahden vuoden työkokemus koulukuraattorin työstä tai sitä vastaavasta tehtävästä sosiaalialalla. Jokaisella oppilaitoksella täytyy olla myös käytettävissään opiskeluhuollon vastaava koulukuraattori, jolla on sosiaalityöntekijän kelpoisuus sosiaalihuollon ammatillisesta kelpoisuudesta annetun lain mukaan.

Taulukko 1. Sosionomin ja sosiaalityöntekijän osaaminen. (Arene 2017; Lähteinen, [viitattu 14.10.2020].)

SOSIONOMIN KOMPETENSSIT	SOSIAALITYÖNTEKIJÄN OSAAMINEN
Eettinen osaaminen	Eettinen osaaminen
Asiakastyön osaaminen	Vuorovaikutusosaaminen
Palvelujärjestelmäosaaminen	Palvelujärjestelmäosaaminen
Kriittinen ja osallistava yhteiskunta-osaaminen	Yhteiskuntatieteellinen osaaminen
Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen	Tutkimusosaaminen
Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen	Johtamisosaaminen
	Oikeudellinen osaaminen
	Kehittämis- ja muutososaaminen
	Työmenetelmäosaaminen
	Rakenteellinen sosiaalityön osaaminen

Koulukuraattorille vuorovaikutuksen luominen asiakkaan kanssa on tärkeää. Sosiaalialan ammattilaiselle on tärkeää ymmärtää asiakkaan voimavaroja, toiveita, tarpeita sekä voimavaroja. Näihin osaamista saa sosionomin ja sosiaalityöntekijän koulutuksesta. Sosionomin ja sosiaalityöntekijän ydinosaaminen voidaan kuvata kompetensseina (Arene 2017; Lähteinen, [viitattu 14.10.2020]). Nämä kompetenssit on kuvattu taulukossa 1. Näistä käsittelen tässä osaa, koska ne erityisesti nousevat esiin koulukuraattorin osaamisessa.

Koulukuraattorin täytyy hallita sosiaalialan arvot sekä ammattieettiset periaatteet työssään. Hänen tulee kyetä tarkastelemaan omaa arvomaailmaansa ja ihmiskäsitystään ja sen vaikutuksia ammatillisuuteensa. Ammatillisen vallankäytön reflektointi kuuluu myös tähän osaamiseen. Koulukuraattori on asiakastyön asiantuntija. Hyvän vuorovaikutuksen pohjana on asiakkaan arvostaminen. Tähän hän saa osaamista sekä koulutuksestaan, että työkokemuksestaan. Koulukuraattorin työssä on tärkeää tuntea palvelujärjestelmä ja mitä sen palveluja voi nuorille tarjota missäkin tilanteessa. Hänen tulee myös osata ohjata nuorta näihin palveluihin. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen tulee koulukuraattorin työssä hyvin näkyville. Koulukuraattorin tulee osata nähdä nuori osana yhteisöä ja osata jäsentää sosiaalisia ilmiöitä. Asiakas tulee nähdä osana yhteiskuntaa ja pyrkiä vaikuttamaan niin, että asiakas myös kokee olevansa yhteiskunnan vaikuttava jäsen. Koulukuraattori voi monella tapaa pyrkiä vaikuttamaan oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuteen. Hänen täytyy osata kriittisesti arvioida ja reflektoida omaa työtään ja olla valmis kehittymään siinä. (Arene 2017, Lähteinen, [viitattu 14.10.2020].) Myös lainsäädännön ymmärtäminen on erittäin oleellista ja sen opiskelu sisältyy sekä sosionomin että sosiaalityöntekijän koulutukseen.

Hallinnollisesti koulukuraattorit voivat sijoittua sivistystoimen tai sosiaali- ja terveystoimen alle. Nähtäväksi jää, mihin koulukuraattorit kuuluvat maakunnallisessa SOTE-uudistuksessa.

3.3 Koulukuraattori osana opiskeluhoitoa

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan sekä perusopetuslaissa tarkoitettua oppilashuoltoa että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua opiskelijahuoltoa (L 30.12.2013/1287). Tässä työssä käytän käsitettä opiskeluhoitoa kattamaan kaikkien kouluasteiden opiskeluhoitoa. Peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa toimii opiskeluhoitoryhmä. Sen tehtävänä on toteuttaa ja suunnitella opiskeluhoitoa. Siihen kuuluu opetushenkilöstön lisäksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä psykologi- ja koulukuraattoripalvelujen ammattilaisia. Koulujen yhteisöllinen työ kuuluu myös opiskeluhoitoryhmälle. Tämän vuoksi yhteistyö myös

oppilaiden, opiskelijoiden ja huoltajien kanssa on tarpeellista. (Opiskeluhoolto-ryhmä, [viitattu 23.4.2020]). Opiskeluhooltoryhmässä saa käsitellä asioita vain yleisellä tasolla, ei yksittäisten oppilaiden asioita tunnistettavasti. Opiskeluhooltoryhmässä tulisi jäsenenä olla ammattilaisten lisäksi yksi oppilaista tai opiskelijoista sekä joku vanhemmista.

Opiskeluhoollon toiminnassa on suuria kuntakohtaisia eroja. Keskeisenä huolenaiheena on ollut myös henkilöstön riittävyys ja asiantuntijapalveluiden saatavuus. Opiskeluhoollossa on tarkoitus ylläpitää ja edistää oppilaan oppimisen edellytyksiä, sosiaalista hyvinvointia sekä niin fyysistä kuin psyykkistäkin terveyttä. (Huhtanen 2007, 188.) Sen palveluissa ollaan usein sellaisissa tilanteissa, joissa edellytetään aitoa kohtaamista ja luottamuksen saantia (Hietanen-Peltola 2019, 7).

Opiskeluhooltoja toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa. Ehdottoman tarkkoja ollaan myös salassapitoa koskevista säännöksistä ja tietojen saantioikeudesta eri osapuolten kesken. (Huhtanen 2007, 189.) Yksilöllisessä opiskelijahuollossa vanhemmilla on oikeus valita, ketkä osallistuvat monialaiseen asiantuntijaryhmän palaveriin (Johtava koulukuraattori 2020b). Oppilashuoltoon osallistuminen on oppilaan tai opiskelijan oikeus (L 30.12.2013/1287).

Ehkäisevää työtä on oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden lisääminen, sosiaalisen hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen, tunnetaitojen vahvistaminen, työrauhan ylläpitäminen, kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy. Työhön kuuluvat myös hyvien terveystottumusten kuten ravitsemuksen, liikunnan, päihteettömyyden ja riittävän levon tukeminen, vahvuuksien tunnistaminen ja tukeminen voimavarojen käytössä, esteettömyydestä huolehtiminen sekä eri toimijoiden yhteistyön koordinoiminen. (Opiskeluhoolto-ryhmä, [viitattu 23.4.2020].) Tätä ennaltaehkäisevää työtä tekee osaltaan myös koulukuraattori.

Koulukuraattorin ja psykologin yksilökohtaisia palveluita ovat opiskelun ja koulunkäynnin tukeminen ja ohjaus. Näillä on tarkoitus edistää niin yksilön hyvinvointia, oppimista kuin psyykkisiä ja sosiaalisiaakin valmiuksia. Yksilökohtaista opiskeluhoollotyötä tehdään myös tapauskohtaisesti kootulla monialaisella ryhmällä. Näin saadaan useampi näkökulma, josta opiskelijan tuen tarvetta voidaan katsoa. Mukana ovat itse opiskelija ja ehkä hänen huoltajansa, erityisesti jos kyseessä on alaikäinen

oppilas tai opiskelija. Koulukuraattori antaa vuorovaikutukseen, perhetilanteeseen ja sosiaalisiin suhteisiin ohjausta ja tukea. (Yksilökohtainen opiskeluhuolto, [viitattu 27.5.2020].)

3.4 Lainsäädäntö koulukuraattorin työssä

Koulukuraattorin työtä säätelee moni laki. Näitä ovat lastensuojelulaki, perusopetuslaki, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki sekä julkisuuslaki (Korpela, 2012, 274). Myös sosiaalihuoltolaki, laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista, lukiolaki, laki ammatillisesta koulutuksesta, laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista sekä opetussuunnitelmien perusteet ovat olennaisia työssä. Koulukuraattorin työ voidaan määritellä koulun sosiaalityöksi, johon kuuluu myös niin vanhempien kuin opetus - ja kasvatushenkilöstönkin tukeminen. Perusopetuslaissa koulukuraattorin työ taas näkyy esimerkiksi koulunkäynnissä tarvittavan tuen määrittelyssä (L 21.8.1998/628; Wallin, 2011, 95–96). Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki velvoittaa myös kunnan järjestämään henkilökohtaisen keskustelun mahdollisuuden oppilaille ja opiskelijoille opiskeluhuollon koulukuraattorin tai psykologin kanssa seitsemän työpäivän kuluessa siitä, kun oppilas tai opiskelija on tehnyt pyynnön siitä. Kiireellisissä tapauksissa keskustelumahdollisuus täytyy järjestää samana tai seuraavana työpäivänä. (L 30.12.2013/1287.)

3.5 Koulukuraattorin työnkuva

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, joka on erikoistunut ehkäisevään lastensuojelutyöhön. Hänen tehtävänä on auttaa oppilaita, jotka kokevat vaikeuksia ihmissuhteissaan tai koulunkäynnissään. Myös nuorten huolet omaan kasvuunsa ja kehitykseensä liittyvissä kysymyksissä tai pulmatilanteissa ovat koulukuraattorin työosaa. Tämän lisäksi koulukuraattorin työnkuvaan kuuluu sekä kodin ja koulun yhteistyön että hyvinvoinnin tukeminen koulu yhteisössä. Koulukuraattorityön tarkoituksena on järjestää riittävä tuki, ohjaus ja tarpeelliset muut toimet oppilaille heidän koulunkäynnissään. (Koulukuraattori, [viitattu 24.3.2020].)

Oppilaita ja opiskelijoita voivat mietityttää kaverisuhteet sekä mielialaan liittyvät asiat kuten ahdistuneisuus, pelot ja tunteiden käsittely. Poissaolot ovat myös yleinen asia, jonka vuoksi nuori tapaa koulukuraattoria. (Johtava koulukuraattori 2020a.) Koulukuraattoria tarvitaan myös esimerkiksi luokan työrauhan ja työilmapiirin parantamisessa, oppilaan ja opettajan välisten ristiriitatilanteiden selvittelyssä ja koulupinnaamiseen puuttumisessa. Myös ongelmat kotona, kiusaaminen ja erilaiset siirtymätilanteet, jotka johtuvat koulun tai luokan vaihtumisesta, ovat tyypillisiä tilanteita, joissa avuksi voidaan tarvita koulukuraattoria. Koulukuraattori on vaitiolovelvollinen ja keskustelee luottamuksellisesti oppilaan kanssa. Yhteistyötä on tarpeen mukaan perheen, opettajien, viranomaisten ja muiden sellaisten tahojen kanssa, jotka vaikuttavat oppilaan elämään. (Koulukuraattori, [viitattu 24.3.2020].)

Koulukuraattori on osana koulun yhteisöllistä opiskeluhuoltoryhmää. Hän saattaa osallistua vanhempainiltoihin ja opettajainkokouksiin. Työnkuvaan kuuluvat myös selvityksien teko ja lausuntojen antaminen. (Koulukuraattori, [viitattu 24.3.2020].) Nivala (2006, 155) kuvaa koulukuraattorin työn tarkoitusta myös seuraavasti: koulukuraattori tukee oppilasta itse refleктоimaan omaa elämäntilannettaan, miettimään, mitä oppilas haluaa tulevaisuudeltaan ja millaisia tarpeita sekä mahdollisuuksia hänellä itsellään on. Yhdessä he voivat myös miettiä ratkaisuja näihin tilanteisiin. Koulukuraattorin työssä tarpeellisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi kärsivällisyys, empaattisuus, huumorintaju, myönteisyys, jämäkkyys, luovuus ja rehellisyys (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 29). Tästä voisi päätellä, että koulukuraattori on rinnalla kulkija ja yksi luotettava aikuinen nuoren elämässä.

Terrihauta (2010) on opinnäytetyössään tutkinut koulukuraattorien näkemyksiä työstään. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että koulun sosiaalityötä tekevänä koulukuraattori ajaa lasten etuja koulumaailmassa. Koulukuraattori osaa ottaa huolenaiheet puheeksi ja tunnistaa hyvinvoinnin riskejä. Hän suunnittelee oppilaille tai opiskelijoille tukitoimia ja näin edistää ja ylläpitää heidän hyvinvointiaan kokonaisvaltaisesti.

Tarve koulukuraattorin työlle on koko sen olemassaoloajan ollut suurempi kuin mitä siihen on annettu resursseja (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 30). Sipilä-Lähdekorpi kertoo väitöskirjassaan (2004), että koulukuraattorien työn määrä ei kohtaa resurssien kanssa. Terveiden ja Hyvinvoinninlaitoksen tutkimuksesta kävi ilmi, että vuoden

2015 alusta on tullut voimaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain (L 30.12.2013/1287) muutos, jonka mukaan kunta, jossa oppilaitos sijaitsee, on velvollinen järjestämään psykologi- ja koulukuraattoripalvelut myös valtion oppilaitoksille sekä yksityisille oppilaitoksille (THL 2015, [viitattu 26.3.2020]). Näen asian niin, että on herätty siihen tosiasiaan, että koulukuraattoripalvelut ovat niin tärkeitä, että ne on turvattava lailla. Uskon, että on ollut paljon tilanteita, joissa koulukuraattoripalvelut olisivat tuoneet avun, mutta niitä ei ole ollut saatavilla. Tutkimukseni aihe on siis hyvä ja ajankohtainen.

Keskustelu on keskeisin koulukuraattoreiden käyttämä työmenetelmä (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 29). Koulukuraattori voi käyttää työnsä tueksi myös monia muita menetelmiä. Näitä ovat erilaiset tunne- ja kuvakortit, pelit ja kyselylomakkeet. Käyttämällä tämänkaltaisia menetelmiä voi kuraattori helpottaa keskustelun avausta. Keskustelua jännittävä oppilas tai opiskelija voi rentoutua valitessaan vaikkapa tunnekorteista itselleen sopivia kortteja sen sijaan, että hänen tulisi heti sanoa ääneen mitä hän tuntee tai ajattelee.

3.6 Koulukuraattorin toimintaympäristö

Koulukuraattorin toimintaympäristö koulumaailmassa vaikuttaa mielenkiintoiselta ja samaan aikaan haastavalta. Toisaalta hän on koululla oppilaita varten, toisaalta opettajat odottavat hänen ratkaisevan ongelmia. Koulukuraattorin työn haasteena onkin löytää paikkansa välittäjänä nuoren ja aikuisten maailman välissä, kontrollin ja vapauden suhteessa (Nivala 2006, 148). Koulukuraattoreita paljon työllistäviä alueita ovat oppilaiden ongelmat koulumotivaatiossa sekä työrauhan rikkoutuminen luokissa. Koulukuraattori on Huhtasen (2007, 198) mukaan ikään kuin välittäjäasiantuntijan roolissa, hän selvittelee eri sidosryhmien välisiä ristiriitoja. Haarakangas (2011, 212) muistuttaa kirjassaan myös, että koulukuraattori on se ammattilainen, jonka puoleen opettaja usein kääntyy, kun oppilaalla on vaikeuksia koulunkäynnissä. Korpela (2012, 281) huomauttaa, että opettajat saattavat odottaa, että koulukuraattorit saisivat välittömästi selville syyn, miksi vaikka oppilas tai opiskelija on ollut paljon pois koulusta tai että koulukuraattori keksisi heti ratkaisun käsillä olevaan

ongelmaan. Hän kertoo, että oppilaan luottamus koulukuraattoria kohtaan vaatii usein kuitenkin aikaa.

Aina koulukuraattoreiden ja opettajien yhteiselämä ei ole mutkatonta. Uskoakseni tähän vaikuttaa historia. Koulukuraattoreita kohtaan oli toisaalta suuret odotukset 1960-luvun lopussa ja 1970-luvulla, kun ensimmäisiä toimia ja virkoja avattiin. Toisaalta opettajat pelkäsivät tämän uuden ammattikunnan tuloa koulumaailmaan. Kesti kauan ennen kuin koulukuraattorit löysivät paikkansa. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 15.) Koulukuraattorit on nähty aina koulun perustehtävän täydentäjinä. Opettajakunnalla on omat päämääränsä oppilaiden suhteen, ja koulukuraattoreilta on odotettu tukea tähän päämäärään pääsemisessä. (Kurki 2006, 20.)

Koulukuraattorit kohtaavat työssään sekä oppilaiden tai opiskelijoiden levottomuuden että opettajien väsymyksen (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 28). Juusela (2013) kirjoittaa opettajankoulutuksen kehittämistyön raportissaan, että opettajat ovat hyvin kuormittuneita työssään ammattikouluissa. Näen, että oppilaiden lisääntyneet huolet ja häiriökäyttäytyminen ovat syitä, jotka kuormittavat opettajia kovasti. Tässä voidaan nähdä molemmin puolinen syy- ja seuraussuhde. On varmasti niin, että oppilaiden tai opiskelijoiden levottomuus synnyttää opettajissa väsymystä mutta erityisen mielenkiintoinen ajateltava on yhteys toisin päin. Synnyttääkö opettajien väsymys oppilaissa tai opiskelijoissa levottomuutta? Odottavatko opettajat koulukuraattorilta tukea omille näkemyksilleen, vai saako koulukuraattori rauhassa muodostaa kuvan myös oppilaan tai opiskelijan puolelta? Ainakin Sipilä-Lähdekorpi (2006, 29) näkee koulukuraattorin lasten ja nuorten puolestapuhujana, joka tarvitsee työssään rohkeutta pysyä tässä asemassaan. Kurki (2006, 47) puolestaan kuvaa koulukuraattoria vaitiolovelvolliseksi sosiaalityöntekijäksi, joka edustaa eri ammattia koulussa kuin muu henkilökunta. Näin hän myös lähestyy asioita eri tavoin ja pyrkii puuttumaan niihin ratkaisevasti. Kurki tuo esiin myös sen, miten eri tahoilta asetetaan odotuksia koulukuraattorille. Opettajat voivat odottaa jopa rankaisijan roolia, oppilaat tai opiskelijat taas paineenpurkajaa. Koska koulukuraattori toimii oppilaiden asianajajana, hänen tärkeää olla varmistamassa, että kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja että heidän näkökantansa tulevat huomioonotetuiksi (Nivala 2006, 148).

Koulukuraattoreilla on hieno tilaisuus olla näköalapaikalla suomalaisten lasten ja nuorten elämässä. Potentiaalisesti he voisivat saavuttaa suuren joukon kustakin

ikäluokasta, joiden parissa he tekevät töitä. Jos resursseja koulukuraattorien työssä voitaisiin parantaa, olisi tämä mittava kartoitus kunkin ikäluokan hyvinvointiin mahdollista tehdä. Näkisin sen erittäin tärkeäksi ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta. Sipilä-Lähdekorpi (2006, 17) lainaa tekstissään Poikosta vuodelta 1975. Siinä Poikonen ensin kertoo, kuinka kouluissa olisi vaikutusmahdollisuuksia lasten ja nuorten elämään ja heti perään ihmettelee, että ellei tällaiseen erityislaatuiseen työhön riitä varaa, niin mistä varat tulevat 10–15 vuotta myöhemmin työkyvyttömyyseläkkeiden ja psykiatrisen hoidon kustannuksiin. Tässä hän uskoakseni tarkoittaa koko koululaitoksen toimintaa. Tuostakin Sipilä-Lähdekorven kommentista on kulunut aikaa jo kauan, ja silti olemme yhä tilanteessa, jossa yhdellä koulukuraattorilla on vastuualueellaan liian paljon oppilaita tai opiskelijoita.

Rautava ja Laitinen (2019, 61–62) kertovat siitä, miten hyvin lapset ja nuoret tuntevat opiskeluhuollon työntekijöitä koulussa. He selventävät, että lapset ja nuoret ovat yhteydessä ihmisiin, eivät palveluihin. Siksi on tärkeää, että he kokisivat työntekijät tutuiksi. Tuttuuden lisäksi itse näkisin tärkeäksi myös pysyvyyden. Samalle koulukuraattorille jutteleminen useamman vuoden ajan voi osalle nuorista olla hyvinkin tärkeä elementti luottamuksen syntymisessä.

3.7 Nuoruuden kehitystehtävät koulukuraattorin työssä

Nuoruus on elämänvaiheena sellainen, jossa yksilö etsii minuuttaan, identiteettiään sekä voimavarojaan. Nuoruusikä ajoittuu yhden määritelmän mukaan 12–25 ikävuoden välille (Friis, Seppänen & Mannonen 2006, 44)). Tässä ajanjaksossa voidaan nähdä kahtiajako varhaisnuoruuteen, joka on 12–16 vuoden iässä sekä sen keski- ja loppuvaiheisiin, 16–25 vuoden iässä. Tässä elämänvaiheessa tapahtuu kohtuullisen lyhyen ajan kuluessa paljon. Ihminen kehittyy fyysisesti ja psyykkisesti ja hänen sosiaaliset suhteensa muuttuvat. (Friis ym. 2006, 44.) Tässä on mielestäni hyvinkin yksilökohtaisia eroja, toiset kehittyvät jossain suhteessa nopeammin kuin toiset, ja taas toisilla osa-alueilla heidän kehittymisensä voi olla hitaampaa kuin toisten. Nuoren täytyy oppia ottamaan oman elämänsä ohjaus hallintaansa omana itsenään ja miettiä suhdettaan muihin ihmisiin lähellään. Myös suhde ympäröivään

maailmaan muuttuu kovasti. (Friis ym. 2006,44–45.) Nuoret ovat kautta aikojen olleet valmiita tarttumaan epäkohtiin yhteiskunnassa, he antavat mielipiteillään sekä käytöksellään näkyä, mikäli yhteiskunta ei ole sellainen kuin heidän mielestään pitäisi (Aalberg & Siimes 2007, 75). Tässä kohdin koulukuraattori voi nähdäkseni olla ohjaamassa nuorta oikeanlaiseen osallisuuteen ja pois kapinoinnista. Nuoren tulee ratkaista ikäkauteensa liittyvät kehitystehtävät. Näitä ovat vanhemmistaan irtautuminen ja sen jälkeen vanhempiinsa tutustuminen aikuisten tasolla, kehonkuvan ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen sekä turvautuminen omien ikätovereidensa apuun. (Aalberg & Siimes 2007, 68.)

Nuoret siirtyvät konkreettisesta ajattelusta abstraktiin ja loogiseen ajatteluun kognitiivisen kehityksen turvin. Kehitystehtävinä nuoruudessa pidetään ainakin vastuuseen kasvamista, identiteetin löytämistä sekä integroitumista yhteiskuntaan. Koko yläkoulun ajan nuorten murrosikä jatkuu ja tämän vuoksi haasteita vuorovaikutuksessa riittää kouluyhteisön sisällä. Jos perheessä, koulussa tai elämän muulla osalla on häiriöitä, vaikuttavat ne nuorten itsenäistymiseen ja käyttäytymiseen. (Friis ym. 2006, 45.) Koulukuraattorin tulee tässä olla herkkänä havaitsemaan nuoren käytöksessä asioita, joita ottaa puheeksi. Friis ym. (2006, 45) jatkavat, että nuorten tunne omasta identiteetistään vaihtelee nopean kasvun vuoksi. Murrosiässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat nuoren käsityksiin itsestään ja kehostaan sekä hänen mielialaansa. Kehoon liittyvät muutokset puolestaan liittyvät seksuaalisen identiteetin muodostumiseen. Tyttöillä identiteetti ja sosialisatio rakentuvat enemmän seksuaalisuuden varaan kuin pojilla. Poikien identiteetti ja sosialisatio taas rakentuu enemmän toiminnan varaan.

Nuori voi kokea muutokset hämmentävinä, ja hänellä on sen vuoksi suurempi intimitetin tarve kuin lapsuudessa. Hän saattaa varoa paljastamasta liikaa tekemisistään ja ajatuksiaan aikuiselle ja saattaa kieltää voimakkaat tunteensa ja jollain tavalla ulkoistaa tapahtumia itsensä ulkopuolelle puolustaakseen psyykkistä minäänsä. Nuori saattaa myös helposti kokea tulevansa aikuisten hyökkäysten ja arvostelun kohteeksi, vaikkei niin olisi tarkoitus. (Friis ym. 2006, 46.) Nuoren irtautuessa vanhemmistaan hän tarvitsee yhä enemmän kavereitaan. Kaverisuhteet ovat kehityksellinen välinen ja palvelevat omalla paikallaan kohti aikuisuuteen kasvua. (Aalberg & Siimes 2007, 71.)

Nuoren kehittymiseen kuuluu psyykkinen prosessi, joka voi edetä vaihtelevasti ja näkyä ulospäin eri tavoin. Se voi olla tasaista, vaihtelevasti kuohuvaa ja tasaista, kovasti kuohuvaa tai voi näkyä kehityksen välttämisenä tai suorana loikkana aikuisuuteen. Näistä kolmea jälkimmäistä voidaan pitää sellaisina, että niissä on selvimpiä merkkejä siitä, että nuorella voi olla vaikeuksia kehityksensä kanssa ja hän voi tarvita siihen apua ja tukea. Kuohuva kehitys voi näkyä epäsosiaalisena käytöksenä, päihteiden käyttönä tai muunlaisina käytöshäiriöinä. Varhainen puuttuminen tällaiseen käytökseen olisi tärkeää nuorten tasaisen kehityksen varmistamiseksi. (Friis ym. 2006, 49.) Koulukuraattorilla tulee olla tietoa nuorten kehittymisestä, ja hänen tulee osata olla tukena sen eri vaiheissa. Tässä kohden nuoren voi olla helpompaakin puhua perheensä ulkopuoliselle aikuiselle. Koulukuraattori on tässä hyvin keskeisellä paikalla koulumaailmassa, ja hänen luokseen on nuoren nähdäkseni kohtuullisen helppo tulla.

3.8 Asioita, joita koulukuraattorit kohtaavat nuorten kanssa

Huhtanen (2007, 12–13) kirjoittaa, että nykypäivän oppilaiden käyttäytyminen heijastelee nyky-yhteiskuntamme vointia, perheiden sisäisiä ongelmia sekä elämäntilanteissa olevia yksilöllisiä ongelmia. Kyse ei siis ole vain oppilas- tai opiskelijälähtöisistä ongelmista. Perheissä koetaan monenlaisia paineita, on kiirettä, suorituspaineita arjessa ja urakehityksessä, ja monilla on epävakaita ihmissuhteita. Myös sosiaalinen media syöttää omia paineitaan helposta ja mukavasta elämästä. Ristiriita arjen todellisuuden ja mainonnan välissä on suuri. Tämä informaatiotulva vaikuttaa pakostakin lapsiin ja nuoriin. Koulun perustehtävän toteuttaminen on vaikeutunut tämän kaiken keskellä. Myös taloudellinen epävarmuus tai huono-osaisuus on osalle perheistä asia, joka vaikuttaa myös lasten hyvinvointiin. Vanhempien jaksamisen ongelmat näkyvät nykyään siinä, että kasvatustuuta on siirretty ammattilaisten harteille eli kouluun. Jaksamisen ongelmat voivat olla seurausta tukiverkostojen puuttumisen tai heikkouden takia. Tällä on väistämättä mielestäni seuraukset lasten ja nuorten elämään. Asiantuntijapalveluilla on tähän tarpeeseen pyritty vastaamaan kehittämällä palveluita. Oma näkemykseni on kuitenkin se, että ne ovat usein riittämättömiä. Huhtanen (2007, 14–15) huomauttaa, että lapset ja nuoret tarvitsevat enemmän aikuisia kokeakseen turvallisuutta. Nykyisellään koulujen suuret

ryhmäkoot eivät auta tätä asiaa. Nuorilla on kovat paineet koulussa. Tämä voi johtaa uupumiseen ja elämänhallinnan vaikeuksiin. Seurauksena voi olla syrjäytymistä, poissaoloja, häiriökäyttäytymistä, päihteidenkäyttöä ja ongelmia oppimisessa. Monesti ongelmat kietoutuvat toisiinsa ja muodostavat itseään ruokkivan kehän. Friis ym. (2006, 12) kirjoittavat, että oppilaitosten työskentelyolosuhteet ovat keskeisessä asemassa, kun puhutaan nuorten terveydestä. He nostavat yhdeksi näkökulmaksi myös eri tahojen yhteistyön nuorten huonon terveyden ja syrjäytymisen lieventämisessä. Koulukuraattorin tehtäväksi voikin muodostua oppilaan tai opiskelijan kokonaistilanteen hahmottaminen ja syy- ja seuraussuhteiden selvittäminen.

Joskus nuori voi käydä koulukuraattorin luona omaehtoisesti juttelemassa kerran tai pari. Aina nuorella ei siis tarvitse olla huolta aiheuttavaa asiaa. Aloitteen oppilaan tai opiskelijan koulukuraattorille ohjautumiselle voi tehdä nuoren itsensä lisäksi myös opettaja, huoltaja tai oppilaan tai opiskelijan kaveri. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 22.) Kaveri saattaa myös tulla mukaan käynneille. Seuraavassa käsittelen muutamia yleisimpiä asioita, joiden vuoksi koulukuraattorilla käydään. Näissä painottuvat suurehkot haasteet nuoren elämässä näillä osa-alueilla.

3.8.1 Koulupoissaolot ja käyttöhaasteet

Nivala (2006, 126–128) kertoo koulukuraattoreiden pitävän koulupoissaoloja suurimpana syynä nuoren koulukuraattorille ohjautumisessa. Hän jatkaa, että motivoimattomuuden syynä voi olla mielenterveysongelmia tai oppimisvaikeuksia. Syy voi olla myös oppilaan kuormittavissa kotioloissa tai sosiaalisissa suhteissa niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Koulukuraattorit pitävät työrauhaongelmia toiseksi yleisimpinä ongelminä yläkoulussa. Koulukuraattoreilta myös odotetaan usein työrauhan turvaamista.

Joskus opiskelija voi jättää koulunsa kesken tai suuri poissaolomäärä ei mahdollista koulun läpipääsyä. Koulukuraattoreilla on tietoa ja näkemystä perheen ja yhteisön vaikutuksista koulun lopettamiseen ja toisaalta he myös näkevät yksilöt osana ympäristöään. Tästä syystä he ovat erityisessä asemassa kohtaamaan myös tätä koulun lopettamisen ongelmaa. (Webber 2018, 83.)

3.8.2 Yksinäisyys ja kiusaaminen

Nivala (2006, 126) kirjoittaa syistä, miksi nuorten voi olla vaikea edes olla koulussa. Yksi näistä on kiusaaminen. Nuoruudessa ihminen kaipaa yksinäisyyttä, että voi rauhassa prosessoida elämässään tapahtuvia muutoksia. Toisaalta nuori myös kaipaa kavereita entistä enemmän, koska vanhempien merkitys tuen antajina vähenee. (Nevalainen 2009, 26–27.) Nuori tarvitsee erilaisia kognitiivisia taitoja toisten kanssa toimimiseen. Jos näissä taidoissa on puutteita, voi nuori jäädä yksinäiseksi. (Nevalainen 2009, 44.) Yksinäisyys voi nähdäkseni toki johtua myös kiusaamisesta, jolloin omilla taidoilla ei ole merkitystä yksin jäämiseen. Yksinäisyyden tiedostaminen voi olla masentava kokemus, josta selviämiseen nuori voi tarvita apua (Nevalainen 2009, 54). Koulukuraattorin kanssa nuori voi löytää omia vahvuuksiaan ja saada selviytymiskeinoja myös yksinäisyyteen. Yhteisöllisellä työllä voisi koulukuraattori saada myös positiivisia muutoksia aikaan kaverisuhteissa. Kiusaamiseen puuttuminen on puhututtanut koulumaailmaa jo vuosia. Fyysinen kiusaaminen on helpompi havaita kuin henkinen. Henkinen kiusaaminen voi Holmberg–Kaleniuksen (2008, 23) mukaan olla sanatonta ja perustua lähinnä elekieleen tai hiljaiseen yhteisymmärrykseen. Sen aikaansaamat tunne-elämän vauriot voivat olla vakavammat kuin fyysisen kiusaamisen jäljet. Uhrilla voi olla vaikeuksia tunnistaa sitä kiusaamiseksi, ja hän saattaa syyttää kohtelustaan itseään. Hiljainen kiusaaminen saattaa näkyä muista eristämisenä. Uhria halutaan myös kontrolloida ja manipuloida. (Holmberg–Kalenius 2008, 24.) Koulukuraattori voi tunnistaa tällaista kiusaamista ja olla apuna sen katkaisemisessa.

3.8.3 Koulu-uupumus ja masennus

Osa oppilaista ja opiskelijoista kokee uupumusta helpommin kuin toiset. Väsymys, riittämättömyyden tunne ja kyynistynyt asenne opiskeluun voivat Huhtasen (2007, 111) mukaan kuvastaa koulu-uupumusta. Hän listaa koulu-uupumuksen oireita seuraavasti: voimakas väsymys, joka ei katoa normaalilla levolla, välinpitämättömyys ja kyynisyys omia töitä kohtaan, vähentynyt usko omiin kykyihin, epäonnistumisen pelko, työn ilon väheneminen sekä riittämättömyyden tunne.

Syrjäytyminen ja koulunkäyntiin liittyvät ongelmat saattavat olla masennuksen ensioireita. Masennus voi näkyä myös fyysisinä oireina, jotka eivät selity elimellisillä syillä. Oppilas tai opiskelija voi olla ulospäin surullisen, uupuneen tai ärtyneen oloinen. Oppilaasta voi tuntua, ettei hänen asioistaan ole kukaan kiinnostunut. Myös ristiriidat kotona voivat tuntua ylivoimaisilta. Masennuksen takana voi olla psykologisia, biologisia tai sosiaalisia tekijöitä. Osa voi myös piilottaa masennusoireensa, niin ettei niitä helposti havaitse ulkoapäin. Huhtanen (2007, 110–111) listaa myös masennuksen oireita seuraavasti: ärtyneisyys, ahdistuneisuus tai erityinen kiihtyneisyys tai selkeä hidastuneisuus, kiinnostuksen puute, aloitekyvyttömyys, muutokset ruokahalussa, unihäiriöt, heikentynyt itsetunto, keskittymisvaikeudet, todellisuuden vääristymät ja elämän arvottomaksi kokeminen.

Täytyy kuitenkin muistaa, että mielialan laskeminen ajoittain on myös normaalia nuoren kehityksessä. Jos se pitkittyy tai on vakavaa, niin se voi muodostaa uhan hyvinvoinnille ja kehitykselle. Onkin tärkeää tehdä ero masentuneisuuden ja masennuksen välille. Masentuneisuus on itsearvioitu mielentila ja masennus puolestaan on kliinisesti diagnosoitu sairaus. (Ellonen 2008, 19–20.) Nuoren ajatukset on syytä kuitenkin kohdata vakavasti ja auttaa häntä niissä, olipa kyseessä sitten kumpi vain. Friis ym. (2006, 34) painottavat, kuinka tärkeää on tukea nuoruuden positiivista socialisaatioprosessia ja toimivien yhteisöjen kehittymistä mielenterveyden edistämistyössä. Näihin asioihin voi koulukuraattori nähdäkseni vaikuttaa merkittävästikin nuorten elämässä koulu yhteisön sisällä sekä sen ulkopuolella vapaa-ajalla. Koulukuraattori voi olla nostamassa näitä positiivisia asioita sekä käytösmaalleja esiin omalla työllään ja kohtaamalla nuoren aidosti.

3.8.4 Aikuisen tuen puute ja stressinsietokyky

Lapsen kehitys ja vanhemmuus ovat vahvasti sidoksissa tapaan kasvattaa lasta ja siihen, millainen ilmapiiri kotona on. Koulun ja kodin yhteistyön kannalta perheillä on hyvin erilaisia lähtökohtia. Koulussa oppilaan käytöksestä voidaan tehdä havain- toja, jotka usein saavat vahvistusta vanhempien tapaamisesta, väittää Huhtanen (2007, 165). Mielestäni näin voikin olla osassa tapauksista mutta tulee myös muis- taa, ettei aina oppilaan häiriökäyttäytyminen johdu suoraan siitä, että kotona olisi

huonot oltavat. Kontrollin puute uhkaa lapsen suotuisaa kehitystä, mutta toisaalta pelkkä vanhempien kontrolli ei yksistään takaa lapselle suotuisaa kehitystä (Huhtanen 2007, 166). Jos vanhemmat eivät ole tottuneet olemaan läsnä lapsilleen ja vaikeista asioista puhumista on vältetty yleensä, miten nuori ratkaisee tilanteen, kun jotain selkeästi ratkaistavaa ilmaantuu hänen elämäänsä? Huhtanen (2007, 167) pohtii, jääkö nuorelle ainoaksi selviytymiskeinoksi silloin pakeneminen päihteiden maailmaan, epäsosiaaliseen toimintaan tai kavereiden luo.

Sipilä-Lähdekorpi (2006, 22) kuvaa kirjassaan Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa lasten tilannetta nykyaikana seuraavasti: Lapsilta puuttuu hänen mukaansa läheltä aikuisia, jotka olisivat tukemassa heidän kasvuaan aikuisiksi ja jotka välittäisivät heistä. Hän näkee tämän vanhemmuuden puutteena niin, ettei vanhemmilla aina ole voimia asettaa rajoja lapsilleen. Vaikeudet kotona sekä vanhempien kielteiset asenteet koulua kohtaan heijastuvat oppilaiden koulunkäyntiin. Aikuisen tuen puute näkyy nuoren elämässä muutenkin kuin vain rajojen puuttumisena. Nuorten täytyy yrittää selkiyttää käsityksiään arvoistaan ja kulttuuristaan ja kehittää päätöksentekotaitojaan. Tähän he tarvitsevat tukea ja ohjausta aikuisilta. Voidakseen kohdata ja tukea nuoria on tärkeää tietää heidän kasvu- ja kehitysprosessejaan ja elämänhallinta- ja terveystieteisiin. (Friis ym. 2006, 50.) Aina näitä kykyjä ei ole vanhemmilla. Onkin tärkeää, että he voivat saada apua kasvatustehtävässään. Koulukuraattori voi olla yksi tällainen aikuinen, joka ohjaa niin nuorta kuin myös vanhempia näissä asioissa.

Vanhemmalta edellytetään aikuisuutta, jotta hän voisi kohdata lapsen tai nuoren vahvistavasti. Kaikille vanhemmille tämä on haaste, koska jokaisella on elämässään täyttymättömiä haaveita, menetyksiä, syyllisyyttä tai satuttavia elämänkokemuksia. (Mattila 2011, 24.) Jos nuoren perhesuhteet painavat hänen mieltään, voi hän keskustella niistä esimerkiksi koulukuraattorin kanssa. Kun perhesuhteissa havaitaan haavoittuvuutta, on tärkeää etsiä keinoja eheyttää ja vahvistaa niitä (Mattila 2011, 55). Tässä koulukuraattorin rooli voi olla hyvinkin merkittävä. Nuoret voivat kohdata myös psyykkistä tai fyysistä väkivaltaa kotonaan. Oppilaitosten ja terveydenhuollon ammattilaisilla on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan reagoitava, jos lapsen kohtaama väkivalta tulee ilmi. (Ikonen ym. 2018, 59, 64.)

Oppilaat ja opiskelijat kokevat nykyään paljon stressiä. Nuorella ei välttämättä ole kykyä selvitä kokemastaan stressistä yksin ilman aikuisen tukea. Turvallisessa kasvuympäristössä nuori saa suojaa stressaavia tilanteita vastaan. Aikuisen tuki on siis todella tärkeää nuoren stressistä selviämiseksi. Vanhempien tarjoama tuki, kannustus ja kiinnostuneisuus nuoren koulunkäyntiin on hyvin oleellista. (Huhtanen 2007, 112–113.)

Koulukuraattoreilla on mahdollisuus tukea niiden nuorten toimintakykyä sekä kasvua ja kehitystä, jotka eivät saa riittävästi muuten tukea aikuisilta (Nivala 2006, 127). Tässä tuleekin taas kohtaamisen merkityksen tärkeys. Asialla on niin suuri painoarvo, että näen ehdottomasti tarvetta tämän aiheeni myöhempisiin lisätutkimuksiin.

3.8.5 Itsetunnon kehittyminen

Itsetunto voidaan määritellä seuraavasti: se on itsearvostuksen aste, jonka ihminen kokee juuri sopivaksi itselleen. Hyvät oppimiskokemukset vahvistavat ihmisen uskomuksia itsestään ja mahdollisuuksistaan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Näin kanssaihmiset, sosiaaliset rakenteet ja olosuhteet muokkaavat kuvaa itsestä. Negatiiviset oppimiskokemukset puolestaan vahingoittavat terveelliseksi ajateltua socialisaatioprosessia. Näin epäonnistumiset heikentävät minäkäsitystämme. Itsetunto on voimavara ja kykyä luottaa itseensä ja arvostaa itseään heikkouksista huolimatta. (Huhtanen 2007, 126–128.) Nuoruusaika on hyvin herkkää aikaa itsetunnon kehitykselle. Hyvä itsetunto kehittyy, kun nuori tunnistaa omia vahvuuksiaan ja oppii hyödyntämään ja kehittämään näitä puolia itsessään. Hyvään itsetuntoon liittyy myös kyky tunnistaa vahvuuksien lisäksi omia heikkouksiaan ja näiden suhdetta omiin päämääriinsä. Sosiaalisten suhteiden tarjoama positiivinen palaute vahvistaa itsetuntoa, ja sitä kautta nuorella on paremmat mahdollisuudet menestyä ja kokea osaavansa asioita. (Huhtanen 2007, 36.) Itsetunto saa herkästi myös kolauksia, joista voi nähdäkseni olla vaikea toipua, etenkin jos itsetunto on ollut heikko jo ennen ikävää kommenttia tai muuta vaurioittavaa tekijää. Itsetunnoltaan tasapainoisen oppilaan tai opiskelijan ei tarvitse kerätä huomiota näkyvästi. Koulussa olevalla ilmapiirillä on suuri merkitys oppilaan itseluottamuksen kehittymisessä. Jos ilmapiiri on hyväksyvä ja arvostava, on siinä oppilaan helpompi ottaa riskejä ja yrittää. Näissä

onnistumisten kokemuksissa itsetunto kasvaa ja nuori voimaantuu. (Huhtanen 2007, 37.) Koulu tarjoaa nuorelle sosiaalisten suhteiden ympäristön (Friis ym. 2006, 50).

Nuori on helposti vielä riippuvainen ulkoisista tekijöistä mutta voi olla, että hän osaa jo käyttää sisäisiä vahvuuksiaan. Erilaiset tekijät siis vaikuttavat nuorten kykyyn selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa. (Friis ym. 2006, 51.) Itsetunnon vahvistumiselle näyttää olevan tärkeää, että lapsella tai nuorella on yksikin turvallinen ja luotettava aikuinen, joka näkee lapsen tai nuoren ja uskoo tämän tulevaisuuteen (Mattila 2011, 19). Tämä aikuinen voi hyvinkin olla koulukuraattori.

On erittäin tärkeää, että koulukuraattori on hyvin herkkänä nuoren itsetuntoa koskevissa asioissa. Vaatii ammattitaitoa sekä kokemusta, että tietää, mitkä asiat ovat sellaisia, että ne voivat joko tuhota itsetuntoa tai nostaa sitä. Oppilaiden ja opiskelijoiden tuntemisen kautta kehittyä myös kyky tietää, mitkä asiat ovat juuri kyseessä olevalle nuorelle herkkiä asioita ja millaisia asioita hän saattaa haluta peitellä. Huumorilla saattaa moni nuori peittää epävarmuuttaan, myös viha voi olla sellainen asia. Kannustava asenne ja positiivinen palaute on oppilaalle tärkeää. Koulukuraattori voi olla osaltaan antamassa näitä nuorelle. Hän voi myös arvostaa oppilasta sellaisena kuin hän on ja selvittää hänen vahvuuksiaan. Myös luottamuksellinen keskustelu ja oppilaan tilanteen suhteuttaminen nuorten tilanteisiin yleensä voi auttaa nuorta havaitsemaan, ettei hän ole asiansa kanssa yksin. (Huhtanen 2007, 129–130.) Aito kohtaaminen oppilaan tai opiskelijan kanssa voi antaa todellisen tilaisuuden nuoren itsetunnon tukemiseen.

3.8.6 Neuropsykiatristen ongelmien näkyminen koulukuraattorin työssä

Neuropsykiatriset häiriöt ovat tavallisesti häiriöitä, joissa neurokognitiivisissa toiminnoissa esiintyy poikkeavuutta. Niihin voi kuulua myös tunnesäätelyn tai käyttäytymisen ongelmia. Usein ongelmat vaikuttavat sosiaalisiin suhteisiin. Oirekuva voi usein muuttua, kun lapsi kasvaa ja oireet voivat ilmetä eri tavoin eri kehitysvaiheissa. (Parrikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017, 10–11.) Neuropsykiatriset oireet nuorilla vaikuttavat heidän koko elämäänsä. Mielestäni on oleellista ja tärkeää huomi-

oida se myös koulussa yleisesti sekä koulukuraattorin työssä. Neuropsykiatriset ongelmat voi nähdä asenne- ja perspektiivikysymyksinä (Parikka ym. 2017, 18). Tämän näkökulman vuoksi on tämä aihe tärkeää ottaa huomioon myös koulukuraattorin kohtaamisosaamisessa. Tässä esittelen lyhyesti pari tyypillistä diagnoosia ja niiden vaikutusta nuoren opiskeluun.

Autismikirjoon kuuluu erilaisia oireyhtymiä. Yhteisiä piirteitä ovat toimintarajoitteet käyttäytymisen mukauttamisessa ympäristöön sopivaksi ja sosiaalisessa kommunikoinnissa. (Oksanen & Sollaavaara, 2019, 10.) Toisten ihmisten ymmärtäminen heidän näkökulmastaan ja sosiaalisten suhteiden ymmärtäminen voi olla heille haastavaa. Koulussa käytössä olevat standardikäytännöt eivät välttämättä toimi nuorilla, joilla on esimerkiksi jokin autismikirjon häiriö tai vaikka ADHD. Siksi tulisi käyttää erityisiä menetelmiä näiden oppilaiden onnistumisen saavuttamiseksi. Jos oppilaalla on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, on hänen vaikeampi pyytää apua (Ozonoff, Dawson & McPartland 2008, 159). Heille voi olla erityisen pelottavaa siirtyä yläkouluun (mts. 164). Silloin vaatimukset sosiaalisista taidoista nousevat tärkeämpään asemaan ja tuen tarve niissä yleensä kasvaa (Oksanen & Sollaavaara 2019, 186). Siksi pidin erittäin tärkeänä tutkia myös sitä, miten hyvin koulukuraattorit huomaavat tällaiset nuoret ja tarjoavat heille apua.

Haluan nostaa esiin myös toisen yleisen neurokirjon ominaisuuden ADHD:een (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Se on neurobiologinen ja neuropsykiatrinen tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauden häiriö. Se voi häiritä nuoren kykyä tulla toimeen muiden kanssa tai hallita omaa toimintaansa. Keskittyminen voi olla vaikeaa, koska pienetkin ympäristön ja omien ajatusten antamat ärsykkeet vaikeuttavat sitä. Tästä voi seurata käytöshäiriöitä ja vaikeuksia opiskeluissa keskittymisen puutteen vuoksi. Tarkkaavaisuushäiriöisellä oppilaalla on usein tarve saada palautetta välittömästi ja sen tulisi olla visuaalisessa muodossa. Palaute täytyisi olla rakentavaa ja pienistäkin onnistumisista tulisi oppilaan saada palautetta. ADHD-oireisella nuorella saattaa olla taipumus hermostua herkemmin kuin toiset. (Huhtanen 2007, 114, 118.) Vaikeudet aktiivisuuden säätelyssä tarkoittavat kyvyttömyyttä säätää omaa toimintaansa ja aktiivisuuttaan tilanteen mukaan. Motivaatio, muiden ihmisten ja ympäristön toiminta voivat vaikuttaa oireiden voimakkuuteen eikä hyvä koulumenestys sulje pois ADHD:n mahdollisuutta. (Parikka ym. 2017, 31–32.)

Aina nuori ei edes saa diagnoosia, vaikka hänellä oireita olisikin. Syitä voi olla useita: tutkimuksiin ei ole koskaan hakeuduttu, oireita ei ole ollut riittävästi diagnoosia varten tai diagnosointi on jäänyt puutteelliseksi. Vaikka diagnoosia ei koskaan tulisikaan, voivat neuropsykiatriisiin haasteisiin liittyvät piirteet vaikuttaa koulunkäyntiin monellakin tapaa. Kokemuksellista tietoa on paljon saatavilla. Esimerkiksi Jäntti (2016) kertoo kirjassaan monien ihmisten tarinoita ADHD:sta. Lähes kaikilla oli tilanne, että he olivat saaneet diagnoosin vasta aikuisina, ja elämässä oli ehtinyt olla jo monenlaisia haasteita, kuten jatkuvaa myöhästelyä, impulsiivisia päätöksiä ja ihmissuhdeongelmia. Opiskelun suhteen vaikutuksia oli ollut myös paljon. Näitä olivat esimerkiksi keskittymisvaikeudet tunneilla, poissaolot, haasteet opiskelumotivaatiossa ja masennusoireet. Monet näistä ovat juuri niitä haasteita, joita koulukuraattori kohtaa työssään nuorten kanssa.

Olipa nuorella ADHD-diagnoosia tai ei, voi yläkouluun siirtyessä ongelmat näkyä entistä selvemmin tai vasta ensimmäistä kertaa. Yläkouluun tultaessa oppiaineiden määrä ja vaativuus lisääntyvät mutta luokanopettajaa vastaavan luokanohjaajan tuki ei ole enää päivittäistä, koska eri aineissa on eri opettajat, selittää Raevuori (2012, 211). Hän jatkaa kertomalla ADHD-oireisten nuorten haasteista ajankäytön suhteen. Kaverisuhteet ja lisääntyvä itsenäisyys voivat aiheuttaa esimerkiksi myöhästymisiä koulusta, kun on valvottu liian myöhään netissä kavereiden kanssa seurustellen. ADHD:hen liittyy heikon ajantajun ja vuorokausirytmien jättämisen lisäksi töiden lykkäämistäipumusta. Nämä yhdessä voivat aiheuttaa ongelmia koulunkäyntiin. (Raevuori 2012, 227.) Palomäki-Jägerroos (2018, 203) muistuttaa, että usein ADHD-oireisen nuoren opiskeluissa peruskoulun jälkeen kiinnitetään liikaa huomiota oppimisen esteisiin, kun pitäisi huomata nuoren vahvuudet ja voimavarat. Hän muistuttaa, että useimmat meistä rakentavat ammatillista tulevaisuuttaan ottamalla huomioon omat vahvuutensa. Näin tulisi toimia myös nuorten kanssa, jolla on neuropsykiatrista oireilua. Tällaisille oppilaille tai opiskelijoille on hyötyä niin yksilöllisestä kuin yhteisöllisestäkin oppilashuollosta (Parikka 2017, 99).

Lapsen tai nuoren kokonaiskehitykselle on tärkeää, että koulunkäynti onnistuu. Kouluympäristö voi vahvistaa minäkuvaa sekä itsetuntoa. Se myös mahdollistaa oman identiteetin muodostamisen suhteessa toisiin lapsiin tai nuoriin. Koulun toimintatavat ja itse kouluympäristö voivat olla neuropsykiatrisista ongelmista kärsiville hyvin

kuormittavia. (Parikka ym. 2017, 18–19.) Tämä tulisi nähdäkseni ottaa paremmin huomioon koulun toimintatavoissa ja oppimisympäristöjä suunniteltaessa. Tärkeää on arvioida oppilaan toimintakykyä hänen kouluympäristössään ja arvioida millaisia tukitoimia koulu voisi tarjota, jos tarvetta sellaiselle ilmenee (Parikka ym. 2017, 21). Itsetuntemus kehittyy keskimäärin hitaammin neurokirjon lapsella ja nuorella. On kaikille tärkeää, että minäkuva rakentuu positiiviseksi. Tässä voi koulukuraattori olla osaltaan auttamassa nuorta tunnistamaan vahvuuksiaan. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 46.) Minua kiinnosti selvittää, miten nuorten neuropsykiatriset oireilut vaikuttavat kohtaamiseen koulukuraattorin ja oppilaan tai opiskelijan välillä. Millaiseksi koulukuraattorit itse arvioivat kykynsä tunnistaa neuropsykiatrisesti oirehtivia nuoria? Millaisia eväitä heillä on kohtaamiseensa ja kokevatko he tarvetta koulutukseen? Uskon, että paljon voitaisiin nuoria auttaa, jos tietoutta neuropsykiatrisista ongelmista olisi enemmän.

4 KOULUKURAATTORIN KOHTAAMISOSAAMINEN

4.1 Kohtaamisen merkitys koulukuraattorin työssä

Koulukuraattorin työn lähtökohtana voidaan pitää oppilaan tai opiskelijan kohtaamista. Kohtaaminen tapahtuu oppilaan tai opiskelijan arkiympäristössä, ja sillä halutaan viestiä sitä, että hänestä halutaan pitää huolta ja että hänestä välitetään. Periaatteena on aina ollut, että kohtaaminen tapahtuu juuri oppilaan tai opiskelijan omalla koululla. (Nivala 2006, 127.) On mielestäni tärkeä erottaa pintapuolinen keskustelu ja todellinen kohtaaminen. Aidosta kohtaamisesta jää jälki sydämeen. Mattila kirjoittaa kohtaamisen luovan yhteyttä, ja se herättää luottamusta. Jos kohtaaminen epäonnistuu, aiheuttaa se etäisyyttä osapuolten välille eikä luottamusta synny. Parhaimmillaan kohtaamisella voidaan vahvistaa ja rakentaa ihmistä. Jokainen kohtaaminen on erilainen. Aidossa kohtaamisessa ihminen tulee nähdyksi ja kuulluksi. Siinä on läsnä nykyhetken lisäksi molempien osapuolten historia sekä heidän unelmansa ja katseensa tulevaan. (Mattila 2011, 15–16.)

Juhila (2018, 216) muistuttaa, että kunnioittava kohtaaminen voi jo itsessään kohottaa ihmisen luottamusta palvelujärjestelmään ja näin koko yhteiskuntaan. Se voi myös antaa kuulumisen kokemuksen ihmiselle. Koulukuraattorin aidosti kohtaama nuori voi saadakin itselleen paljon hyvää kohtaamisesta. Tämä kohtaaminen voi vahvistaa itsetuntoa ja kantaa elämässä monissa vaikeissa paikoissa. Koulukuraattorin tekemä työ on sosiaalityötä nuorten kesellä. Juhila (2018, 237) nostaa sosiaalityön erityiseksi vahvuudeksi kyvyn kohdata ihmiset kokonaisvaltaisesti. Kohtaamisessa osataan ottaa huomioon erilaiset tilanteet, joissa ihmiset ovat ja niistä johuvat ongelmat ja tarpeet.

Nivala (2006, 148) kirjoittaa, että koulukuraattorin rooli tulisi nimenomaan nähdä kohtaajan roolina, ei niinkään kontrolloijan roolina. Koulukuraattorin on oleellista saavuttaa hyvät välit oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa ja saada heidän luottamuksensa sekä säilyttää se. Toisaalta vaarana on, että oppilailla ei ole koulukuraattorin työstä niin hyvää käsitystä, että he osaisivat ajatella hänen olevan siellä heitä varten. Nivala kuvaa tekstissään, että vaikka koulukuraattorin kohtaamistyyli olisi oppi-

las- tai opiskelijalähtöinen, nuoren mielessä hän saattaa silti näyttäytyä ”ilkeänä sosuna tai reksin apulaisena”, ja näin hyvä aito kohtaaminen voi jäädä saavuttamatta. Olenkin miettinyt, onko koulumaailmassa tarpeeksi tuotu oppilaille tai opiskelijoille koulukuraattorin työtä esille. Näkisin siinä jo hyvät mahdollisuudet ennaltaehkäisevälle työlle, kun oppilaat ja opiskelijat tietäisivät missä asioissa voisivat kääntyä koulukuraattorin puoleen.

Sosiaalityön ympärillä käydään Wallinin (2011, 118–119) mukaan keskustelua työn laadusta. Näiden keskustelujen pohjalta laadun voisi tiivistää kahteen sen ulottuvuuteen. Kohtaaminen ja muutos ovat näitä ulottuvuuksia. Työ on ollut laadukasta silloin, kun ihminen on tullut kohdatuksi, autetuksi sekä oikeudenmukaisesti kohdelluksi tai on saanut tarvittavan muutoksen mahdollisuuden. Tämäkin näkemys vain vahvistaa kohtaamisen tutkimisen tärkeyttä.

Järvinen ja Pietilä (2013, 6) tutkivat opinnäytetyössään nuorten kohtaamista Leinolan perhetukikeskuksen nuorten kriisiosastolla. Vaikka opinnäytetyö ei ollut koulukuraattorin työtä koskevaa, näen siinä kuitenkin olevan hyvin samantapaisen aiheen, nuoren kohtaamisen. Opinnäytetyössä huomattiin, että työntekijän ja nuoren kohtaamisessa korostuivat luottamuksellisuus, vuorovaikutus, ajan antaminen nuorelle ja hänen kuulluksi tulemisensa. Tärkeinä asioina nousivat esiin myös työntekijän osoittama tilanneherkkyys ja vastuu. Heidän työnsä päätavoitteena oli kohtaamisen tärkeyden näkyväksi tekeminen ja keskustelun herättäminen aiheesta. Mielestäni koulukuraattorin kohtaaminen nuoren kanssa on myös hyvin tärkeä aihe, sillä usein koulukuraattori saattaa olla ensimmäinen aikuinen, jolle nuori avautuu ongelmistaan.

Ikonen (2014) on tutkinut koulukuraattoreiden antaman tuen merkitystä yläkoulu- laisten kanssa. Hänen haastattelemansa koulukuraattorit painottivat keskustelun, kuuntelun sekä luottamuksellisen suhteen syntymisen merkitystä työssään yläkouluikäisten nuorten kanssa. Seuraavissa kappaleissa käyn läpi todellisen kohtaamisen tunnusmerkkejä.

4.2 Dialogisuus koulukuraattorin työssä

Dialogisuus on vuorovaikutteista keskustelua. Dialogi sana koostuu kreikan kielen sanoista dia (väliin) ja logos (tarkoitus). Näistä sen merkitys voidaan koostaa eli se on tiedon kulkemista ihmisten välillä (Väisänen ym. 2009, 9). Dialogisuudessa on erityispiirteitä, jotka tekevät siitä oivan välineen ammatilliseen auttamiseen. Dialogisuus ei ole kuitenkaan pelkkä tekniikka vaan koko ajan kehittyvä asenne, joka auttaa työntekijää viemään keskustelua eteenpäin. (Väisänen ym. 2009, 9–10.)

Dialogissa ikään kuin ajatellaan yhdessä (Väisänen ym. 2009, 11). Kun annetaan toiselle tilaisuus kertoa omat näkökantansa ja molemmat pyrkivät ymmärtämään toisiaan voi siitä syntyä erittäin hedelmällinen keskustelu ja ajatukset voivat viedä pidemmälle, kuin mihin kumpikin olisi itsenään osannut. Kun koulukuraattori antaa nuorelle tilaa, voi syntyä parempi ja syvällisempi keskustelu, kuin mihin suora kysymysten tykittäminen veisi. Dialogissa ei olekaan tavoitteena näyttää, kumpi on oikeassa ja kumpi väärässä vaan voidaan löytää yhdessä, vaikka kokonaan uusia näkökulmia ja uudenlaisia ratkaisuja (Huhtanen 2007, 173). Dialogisuuden periaatteet kuuntelu, kunnioitus, odottaminen ja suoraan puhuminen, ovat välttämättömiä koulukuraattorin työssä.

Herkkyys on läsnä dialogisuudessa. Dialogisuus on Mihail Bahtinin (1895–1975) mukaan vastakohta autoritaariselle tavalle puhua. Autoritaarinen tapa on taipumaton ja kova. (Väisänen ym. 2009, 11–12.) Se ei siksi sovi nuorten kanssa työskentelyyn. Nuorta tuskin saa avautumaan vaikeista asioista, jos hän aistii ilmapiirin ja keskustelukumppanin olevan hyvin armoton. Monesti sosiaalityön asiakkailla on arkoja aiheita ja herkkyyttä heidän tuntemuksilleen tarvitaan. Tämä pätee myös koulukuraattorin työssä. Uskon, että koulukuraattoriksi hakeutuu ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita nuorten maailmasta ja ovat herkkiä kuulemaan siitä.

Hyvässä dialogissa uskalletaan sanoa, mitä ajatellaan ja olla myös erimieltä. Tasa-veroisuus eli symmetria on lähtökohtana hyvin tärkeä (Väisänen ym. 2009, 15). Ammatillisella on paljon tietoa ja kokemusta, mutta hänen tulisi kohdata jokainen asiakas samalla viivalla hänen kanssaan. Tiedon ja kokemuksen on tarkoitus olla auttamassa asiakasta, ei nostamassa ammattilaista asiakkaan yläpuolelle. Työntekijän

ammattitaito näkyy myös siinä, miten hän kykenee laittamaan omat ennakkoluulonsa syrjään asiakasta kohdatessaan. Kukaan ei voi täysin puhtaalta pöydältä aloittaa keskustelua toisen kanssa, vaan meillä kaikilla on ennakkoluuloja ja teemme hypoteeseja toisen tilanteesta. Huolellinen paneutuminen asiakkaan tilanteeseen keskustelussa tai jos suinkin on mahdollista, etukäteen, on hyvää ammattitaitoa ja voi auttaa hyvän kohtaamisen syntymistä. Jos ennakkoluuloistaan ei pääse pois, voi se vaikeuttaa asiakkaan voimavarojen näkemistä. (Väisänen ym. 2009, 17–18.)

Jotta vuorovaikutus ja viestintä yleensäkin olisi dialogista, on siinä oltava selkeästi kaksi osapuolta, joilla kummallakin on realistinen mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa vuorovaikutuksen kulkuun. Asiakassuhteessa tärkeää dialogisuuden saavuttamiseksi olisi käyttää arkikieltä asioista puhuttaessa. Liika ammattisanasto voi hämmentää asiakasta, eikä auta vuorovaikutussuhteen luomisessa (Helander [viitattu 3.9.2020]). Nuoren kohdatessaan koulukuraattorin kannattaa puhua arkikielillä ja välttää ammattisanaston käyttöä. Näin syntyvä kuva on välittömämpi eikä nosta seinää oppilaan ja koulukuraattorin välille.

Asiakas voi tuntea olonsa ulkopuoliseksi, varsinkin jos ammattilaisia on keskustelussa enemmän kuin yksi. Helander korostaa myös taitoa kuulla olennainen tieto siitä, mitä asiakas sanoo. Tähän auttaa, jos ammattilainen käyttää dekonstruktiota eli purkaa sanotun asian merkityksen sisällön omin sanoin ja näin varmistaa, että asiakas on tullut oikein ymmärretyksi. Hän myös huomauttaa, että ammattilaisen ei pidä tuputtaa omia mielipiteitään vaan antaa asiakkaalle aikaa tuottaa vastauksensa. Esimerkiksi muistiinpanojen tekeminen ei saa häiritä vuorovaikutusta ja ammattilaisen tulee olla aidosti kiinnostunut asiakkaan tilanteesta. Kehonkieleemme väistämättä kertoo, ellemme ole kiinnostuneita toisesta tai emme ole oikeasti henkisesti läsnä keskustelussa. (Helander [viitattu 3.9.2020].)

Yksi edellytys sille, että vuorovaikutusta voidaan pitää dialogisena, on se, että työntekijä kykenee toimimaan joustavasti ja osaa hyödyntää intuitiotaan. Myös työntekijän kyky empatiaan vaikuttaa siihen, kuinka dialogisuus toimii käytännössä. (Kangasluoma & Sarvikas 2016, 55, 58.) Dialogisessa vuorovaikutuksessa ihminen saa mahdollisuuden tutkia sitä, millaisia seurauksia hänelle on siitä elintavasta, joka hänellä on ja mitä asialle voisi tehdä, jos tarvetta muutokseen ilmenee. Dialoginen

keskustelu on prosessi, joka kehittyy koko ajan. (Kangasluoma & Sarvikas 2016, 63).

Perinteisestä vuorovaikutuksesta ja viestinnästä dialoginen lähestymistapa eroaa sillä, että siinä molemmat osapuolet ovat tasaveroisia ja ylhäältäpäin katsomista ja neuvomista pyritään kaikin keinoin välttämään. Hierakkista valta-asetelmaa työntekijä - asiakas pyritään purkamaan ja työntekijää haastetaan tulemaan ennemmin vuorovaikutuksen asiantuntijaksi kuin vain ammattialansa asiantuntijaksi. Työntekijän tulee osata nähdä asiakkaansa osana perhettä, yhteisöä tai yhteiskuntaa. (Kangasluoma & Sarvikas 2016, 64.) Tämän lisäksi vahvuuksien etsintä keskustelukumppanista on hyvin olennainen osa dialogista vuorovaikutusta. Työntekijältä vaaditaan rohkeutta puhua asioista suoraan. Sen voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että dialogisuus on sitoutunutta ja tavoitteisiin pyrkivää työskentelyä asiakkaan parhaaksi. Dialogisuus ei ole vain toisen myötäilyä ja asioiden ottamista liian pehmeästi. (Väisänen ym. 2009, 22.) Työntekijän tulee kyetä refleктоimaan omaa toimintaansa ja asenteitaan. Kuuntelun taito on erittäin tärkeä ja siinä voi kehittyä, kun siihen tietoisesti paneutuu. Tutkimusten mukaan kokeneemmat työntekijät kuuntelevat enemmän kuin vasta työnsä aloittaneet. (Väisänen ym. 2009, 19.) Tämän luullisin johtuvan siitä, että innokkuus tuoda esiin omat ajatuksensa ja tietonsa on niin suuri, että työntekijän on vaikeampi antaa asiakkaan ajatuksille tilaa. Ehtona dialogisuudelle ovat avoimuus ja turvallisuus (Haarakangas 2011, 147). Nuoren on tunnettava, että hänen on turvallista puhua koulukuraattorille ja että hän voi tehdä sen avoimesti.

4.3 Vuorovaikutus ja läsnäolo koulukuraattorin työvälineenä

Vuorovaikutukseen toistemme kanssa vaikuttaa moni muukin asia kuin vain se, mitä sanomme. Dunderfelt (2016, 17–18) listaa sosiaalisen kentän viisi eri tasoa. Niitä ovat puheviestintä, fyysinen viestintä, intuitiivinen viestintä, tunneviestintä sekä voimien viestintä. Puheviestintä on yksi oleellinen osa kommunikaatiotamme. Sillä kuitenkin sanotaan olevan vain murto-osan vaikutus siitä, miten viestimme. Vuorovaikutukseen vaikuttavat vahvasti muutkin yllä mainitut tasot. Puheen avulla me Dunderfeltin (2016, 18) mukaan siirrämme merkityksiä sekä tunnetiloja, ei vain pelkkää

tietoa. Koulukuraattorin työssä vuorovaikutuksella oppilaan kanssa on äärettömän suuri merkitys. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat olennainen osa kohtaamista.

Läsnäolo on tietoista virittymistä tilanteeseen. Siihen ei kuulu asioiden arvioiminen, arvostelu tai tuomitseminen. Se on Dunferfeltin (2016, 54) mukaan sisäinen asenne. Hän jatkaa, että läsnäoloon asettuminen on psyykkistä toimintaa, jonka avulla pystymme intuitiivisesti aistimaan toisen ihmisen virittyneisyyden tilan. Aidosti läsnä oleva kokee keskustelussa merkityksellisinä myös pienet vivahteet (Dunderfelt 2016, 124). Koulukuraattorilla täytyy olla hyvät tuntosarvet, että hän aistii nuoren tunnetiloja ja osaa kohdata hänet niin, että kohtaamisesta tulee merkityksellinen. Koulukuraattorin tulee olla läsnä tilanteessa, jossa hän kohtaa nuoren. Aito läsnäolo on välttämätöntä, että luottamuksellinen ilmapiiri voi syntyä. Läsnäolo edellyttää valmiista vuorosanoista luopumista ja itsensä laittamista rohkeasti alltiiksi. Vain sillä tavoin voidaan olla aidosti ihmisiä toisillemme.

Koulukuraattorin on osattava ikään kuin lukea oppilaita, vaikka nämä eivät vielä edes sanoisi mitään. Tilanteen ymmärtäminen ja ilmapiirin aistiminen kuuluvat mielestäni niihin tuntosarviin, jotka olen maininnut koulukuraattoreilla olevan. Vuorovaikutustaidot voidaan nähdä liian helposti epämääräisenä ja jopa toissijaisena ammattipätevyyden taitona. Saatetaan liian helposti olettaa, että työntekijä hallitsee vuorovaikutustaidot tai niitä voidaan pitää itsestäänselvyytenä. Ne pitäisi nähdä taitona, jota voi oppia ja kehittää ja siihen kuuluu asioiden eteenpäinviemistä, vaikuttamista ja tiedon hankkimista. Vuorovaikutuksessa pitäisi nähdä tilaa myös hiljaisuudelle, ajatuksille ja tunteille. Vuorovaikutustaitoja pitäisi arvostaa enemmän. (Vilén, Leppämäki ja Ekström 2002, 21–22). Vuorovaikutuksellinen tukeminen on toisen voimaannuttamista. Siinä toiselle pyritään antamaan sisäinen voimantunne hänen omien kokemustensa ja oivallustensa kautta. (Vilén ym. 2002, 26).

4.4 Arvostava kohtaaminen ja luottamus osana ammattitaitoa

Koulukuraattorin tulee viestittää oppilaalle, että hän on läsnä juuri siinä hetkessä vain juuri sille oppilaalle tai opiskelijalle (Dunderfelt 2016, 127). Näin hän arvostaa nuorta, ja se tunnelma välittyy kohtaamisen laatuun. Lyhytkin kanssakäyminen voi

jättää merkityksellisen jäljen, joka antaa rohkeutta ja toivoa, jos se tapahtuu arvostavasti (Mattila 2007, 7). Ammattitaito antaa varmuutta ja kykyä auttaa toista ihmistä. On kuitenkin muistettava, että ammatillisuuden taakse voi olla myös helppo piiloutua. Silloin todellista kohtaamista ei tapahdu. Jos inhimillisyys unohtuu, ammatillisuudesta huolimatta ei kohtaamisesta synny hyvä. (Mattila 2007, 12).

Arvostavaan kohtamiseen kiinteästi kuuluu myös luottamus. Koulukuraattorin tulee osoittaa nuorelle olevansa hänen luottamuksensa arvoinen. Luottamuksen syntyminen voi olla pitkä prosessi, tai se voi tapahtua hyvinkin äkkiä. Paljon riippuu oppilaan elämäntarinasta ja kokemuksista luottamuksen suhteen. Luottamuksen syntymisessä tärkeää on osapuolten toistensa kunnioittaminen ja ymmärretyksi tuleminen. (Mattila 2007, 24–25.) Koulukuraattorin aito nuoren kunnioittaminen näkyy siinä, kuinka hän toimii kohdatessaan hänet sekä koulukuraattorin asenteessa nuorta kohtaan. Kohtaaminen on sekä helppoa että vaikeaa. Helpon siitä tekee sen yksinkertaisuus ja teeskentelemättömyys, toisaalta samat asiat tekevät siitä vaikeaa. Aitoa kohtaamista ei voi teeskennellä tai suorittaa. Se tapahtuu olemalla aidosti läsnä ja osoittamalla kiinnostusta toista ihmistä kohtaan. Kohtaamistaitoja voi harjoitella oikeissa tilanteissa, ei lukemalla kirjoista. Ennen kaikkea se vaatii rohkeutta osallistua aitoon vuorovaikutukseen. Kohdatessa pitää osata pysähtyä, viipyä ja kulkea toisen kanssa yhtä matkaa hetken verran. (Mattila 2007, 33.)

Mattila kirjoittaa lapsen arvostamisen ja kunnioittamisen olevan erityisesti sitä, että hänen omanarvontuntoaan ja itsearvostustaan pyritään nostamaan (Mattila 2007, 49). Hän jatkaa lapsen tarvitsevan lapsuudessa ja nuoruudessa kokemuksen siitä, että hän saa turvallisesti liittyä toisiin ihmisiin. Nuori tarvitsee turvallisen aikuisen tätä kokemusta varten. Aikuiselta nuori saa myös välittämistä, rohkaisua, tukea ja läsnäoloa. (Mattila 2007, 53, 55.) Aina kuitenkin nuori ei saa kaipaamaansa tukea omalta vanhemmaltaan. Syitä siihen voi olla useita. Mainitsen vain muutaman tässä yhteydessä. Vanhemmalla saattaa olla oma elämänhallinta hukassa, tai hän ei ole tottunut jakamaan ajatuksiaan tai tunteitaan toisen ihmisen kanssa. Näin omalle lapselle annettu tuki voi jäädä ohueksi. Koulukuraattori voi olla paikallaan vastaamassa tähän nuoren tarpeeseen. Hän kuuntelee ja on läsnä, kannustaa ja rohkaisee sekä kohtaa nuoren hänen elämäntilanteessaan.

Kohtaamista voisi joku ajatella helppona senkin vuoksi, ettei siihen ole mitään tiettyä tekniikkaa. Se on kuitenkin vaikeaa juuri samaisesta syystä. Sitä ei voi suorittaa. Täytyy osata kohdata oma ihmisyytensä ja kokea myötätuntoa ja nähdä sydämelään. Arvostavaa kohtaamista voi oppia. Se on taito, jonka oppiminen edellyttää rohkeutta ja nöyryyttä. Sen taustalla on asenne, joka mahdollistaa kohtaamisen oppimisen ja ymmärtämisen. Kohtaamisen taitoa voi kehittää harjoittelemalla. Epäonnistumisista oppii tutkimalla niitä ja yrittämällä uudestaan. (Mattila 2011, 16–17.) Aikuisella on kohtaamisessa aina suurempi vastuu hänen elämäkokemuksensa vuoksi. Myös ammattirooli tuo oman vastuunsa kohtaamiseen. On aikuisen vastuulla pitää huolta lapsen tai nuoren turvallisuuden tunteesta ja siitä, että lapsen tai nuoren persoonaa arvostetaan ja kunnioitetaan. (Mattila 2011, 18.) Tärkeää on, että koulukuraattori muistaa jokaisen oppilaan tai opiskelijan olevan ainutlaatuinen ja osaa arvostaa tätä ja samalla antaa myös itselleen ammatillista arvostusta. Näihin Mattilan (2011, 24–25) mukaan kulminoituu kaikkien lasten parissa työskentelevien ammattilaisten haaste vahvistavassa kohtaamisessa. Tähän kuuluu osana myös kyky kestää omaa rajallisuuttaan, virheitään sekä rohkeus yrittää uudestaan.

Mäkelä (2019, 28) kirjoittaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkistamassa opissa luottamuksesta opiskeluhuollossa. Hän kertoo, että opiskelijahuollon työntekijän on tärkeää olla kosketuksissa omiin tunteisiinsa, jotta hän pystyy näin paremmin kohtaamaan nuoret myötätuntoisemmin ja avoimemmin. Näin hän voi paremmin hyväksyä työhön kuuluvaksi myös ne tunteet, jotka heräävät, kun hän kohtaa nuoren, jolla on suuri luottamuspula. Hänen mukaansa nämä tunteet auttavat työntekijää ymmärtämään nuoren hätää ja avuntarpeen luonnetta.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Opinnäytetyön prosessin eteneminen

Olin ensin yhteydessä johtavaan koulukuraattoriin tiedustellakseni, löytyisikö haastateltavaksi suostuvia koulukuraattoreita. Tarkoitus oli saada haastateltaviksi nimenomaan yläkoulussa ja toisella asteella toimivia koulukuraattoreita. Hän vastasi-kin pian minulle ja oli jo kysellyt koulukuraattoreiden halukkuutta osallistua haastatteluihin. Häneltä tuli myös idea siitä, että haastateltavina olisi koulukuraattoreita, jotka ovat olleet ammatissaan eri pituisia aikoja, konkareista vasta-alkajiin.

Kävin tutustumassa koulukuraattorin työhön toisen asteen koulukuraattorin luona. Sain testata mahdollisia haastattelukysymyksiä ja esittää kysymyksiä koulukuraattorin työstä. Sain myös seurata hänen työtään kahden oppilaan kanssa. Sovin tapaamisen myös johtavan koulukuraattorin kanssa. Keskustelimme aiheeni tärkeydestä ja kuulin paljon käytännön asioita koulukuraattorin työstä. Sain näistä tapaamisista vahvistusta työni aiheelle.

Yritin muodostaa haastattelukysymykset niin, että pääsisin sisälle koulukuraattorin kokemusmaailmaan hänen kohdatessaan oppilaita. Kiinnostusta haastatteluihin esiintyi koulukuraattoreiden keskuudessa, ja sain riittävästi haastateltavia. Saamalla haastateltaviksi sekä kokeneita että vasta vähän aikaa koulukuraattoreina toimineita pääsin vertailemaan kokemuksen tuomia eroja koulukuraattorin työssä. Haastattelutilanteet olivat sellaisia, ettei suurta kiirettä ollut, vaan aikaa oli hyvin ja kysymysten lomassa koulukuraattorit tuottivat lisäksi asioita, joita en ollut alun perin osannut kysyä.

Haastatteluista ensimmäiset kolme tein joulukuussa 2019 ja seuraavat kolme maaliskuussa 2020. Maailmanlaajuinen Covid-19-pandemia vaikutti haastatteluihin niin, että pidin kolme jälkimmäistä puhelinhaastatteluina. Äänitin kaikki haastattelut ja niiden jälkeen litteroin ne.

5.2 Tutkimusmenetelmät

5.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan niin kokonaisvaltaisesti kuin on mahdollista. Voidaan sanoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksena on löytää tosiasioita enemmän kuin vain todentaa olemassa olevia asioita. (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Tavoitteena on saada ymmärrystä tutkimuskohteesta (Hirsjärvi ym. 2009, 181). Tutkimukselliseksi lähestymistavaksi otin laadullisen tutkimuksen, koska se sopi parhaiten tutkimuksen luonteeseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei yritetäkään saada tilastollisia yleistyksiä, vaan käsillä olevat tutkimustulokset antavat syvempää tietoa kulloisestakin tutkittavasti aiheesta. Taus-talla on kuitenkin aristoteelinen ajatus, jossa yksityisessä näkyy yleinen. Tämä tarkoittaa, että yksittäisiä tapauksia tutkimalla voidaan saada selville yleisemmälle tasolle sopivia tuloksia ja sitä, mikä kyseessä olevassa asiassa on merkittävää. (Hirsjärvi ym. 2009, 182.) Kvalitatiivisella tutkimuksella saavutetaan siis todella yksityiskohtaista tietoa. Tällä työskentelymenetelmällä uskon saavuttaneeni tässä opinnäytetyössä parhaimmat tulokset. Aihe on sen kaltainen, että vain laadullisen tutkimuksen vastauksilla saavutetaan työssä tarvittavaa tietoa. Halusin pureutua kohtaamisen olemukseen perusteellisesti ja halusin tutkia sitä nimenomaan koulukuraattorin työssä, koska koen, että siinä nuorten kohtaamisella on suuria vaikutuksia ja kun heidät voidaan aidosti kohdata, on myös avunsaanti varhaisessa vaiheessa helppoa.

Laadullinen tutkimusote voi sisältää monia suuntauksia ja menetelmiä tiedonhankinnassa ja analyysissa. Myös aineistoa voidaan tulkita erilaisilla tavoilla. Tutkija voi muodostaa oman tutkimuksensa siis monien valintojen perusteella. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa tehdä laadullista tutkimusta. Kuten tutkimuksille yleensäkin, myös laadulliselle tutkimukselle on ominaista tuoda esiin omanlaisensa versio tutkittavasta ilmiöstä, ja vaihtoehtoja tutkimuksen etenemiseen on runsaasti. (Kvali-MOTV, [viitattu 25.9.2020].)

Kiviniemi kertoo, että laadullisen tutkimuksen tyypillisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi ja haastattelut. Myös päiväkirjoja ja muita arkielämästä kertovia materiaaleja voi olla aineistona. (Kiviniemi 2001, 68.) Hän jatkaa kertomalla, kuinka laadullisessa tutkimuksessa tutkija voi tutkimuksen edetessä kiinnittää huomiotaan uusiin asioihin (Kiviniemi 2001, 71). Näin hän voi nähdäkseen kehittää ajatustaan tutkimusongelmasta ja saada enemmän irti aineistostaan, kuin hän olisi alun perin ajatellutkaan. Toki tutkimusta tulee myös rajata. Kaikkea, mitä aineistosta saa selville, ei voi sisällyttää tutkimusraporttiin. (Kiviniemi 2001, 71.)

5.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiiri on ennalta määrätty. Tässä työssäni se oli nuorten kohtaaminen koulukuraattorin työssä. Menetelmä poikkeaa strukturoidusta haastattelusta siinä, ettei siinä ole tarkkaa muotoilua tai järjestystä kysymyksillä. Haastattelun aikana haastattelijä varmistaa, että hänen ennalta päättämänsä teema-alueet tulee käytyä läpi. Käsiteltävien kysymysten laajuus ja järjestys voivat tuki vaihdella haastateltavien välillä. (Valli 2018, 29–30.) Haastattelun etuna voidaan pitää sen joustavuutta haastattelutilanteen edetessä. Se on myös hyvä tiedonkeruumenetelmä silloin, kun vastausten tiedetään olevan monitahoisia. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.) Minulla oli valmiina aihepiiriin sopivia kysymyksiä, joista osa oli tarkoituksellisesti todella laajoja ja osa yksityiskohtaisempia. Teemahaastattelu sopi mielestäni tämän kaltaiseen tutkimukseen hyvin. Aiheena kohtaaminen on laaja, ja sen yksityiskohdista voi kullakin haastateltavalla olla omat käsityksensä. Siitä syystä oli mielestäni hyvä käyttää teemahaastattelua, että puhuimme kohtaamisen teeman ympärillä olevista asioista. Teemahaastattelun onkin tarkoitus olla keskustelu (Valli 2018, 42) ja mielestäni siinä onnistuttiin, sillä haastateltavien vastauksista välillä syntyi spontaanisti uusia kysymyksiä tai havaintoja. Teemahaastattelu saattaa monesti edetessään johtaakin uusille poluille. Johnsonin (2002, 111) mukaan nämä uudet polut voivat olla erittäin antoisia ja haastattelijan tulisikin mennä virran mukana. Saman hyödyn teemahaastatteluista nostaa esiin myös Wilson (2014, 47). Hän kertoo, että kun haastattelu ei ole strukturoitu, voi sen kuluessa haastattelijä löytää uusia kysymyksiä aiheen sisältä. Strukturoidussa haastattelussa ei välttämättä näitä kysymyksiä olisi tullut edes esille.

Sain itsekin kokea tämän käytännössä, ja näin ollen haastattelut elivät hieman haastateltavien vaihtuessa. Koin, että näiden haastateltavan vastauksista nousseiden uusien kysymysten avulla pääsin entistä enemmän sisälle haastateltavan ajatusmaailmaan kohtaamisesta. Monesti haastateltavat puhuivat laajasti niin, että jäljempänä oleviin kysymyksiin tuli jo vastauksia aiemmin. Näin olin ajatellutkin sen menevän alussa olevien laajojen kysymysten vuoksi. Sitten sain vain tarkentaa asioita jatkokysymyksillä. Teemahaastattelun aikaista sosiaalista prosessia ei pidetä asiana, jota voi kontrolloida kuten strukturoidun haastattelun aikana, mutta se antaa omanlaisensa merkityksen haastattelun tulkinneille (Warren 2002, 91). Teemahaastattelua voi mielestäni pitää melko syvällisenä haastattelumetodina. Johnson (2002, 106) kuvaa haastattelijan etsivän syvemmän tason merkitystä ja ymmärrystä käsillä olevasta aiheesta.

5.3 Aineiston analysoiminen

Sisällönanalyysi on menetelmä, jota käytetään laadullisen aineiston analyysissa. sitä voidaan pitää yksittäisenä metodina tai teoreettisena kehyksenä analyysille. Se tarkoittaa kirjoitetun, nähdyin tai kuullun aineiston analysointia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Tutkijan on valittava kapea kiinnostuksen kohde, johon hän etsii vastauksia analyysin avulla. Aluksi aineisto voidaan litteroida ja sen jälkeen syntynyt teksti voidaan koodata. Sen jälkeen aineisto järjestetään uudestaan eli luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriasidonnaisesti. Käytin opinnäytetyössäni aineistolähtöistä analyysia. Siinä ei aikaisemmilla teorioilla tai aikaisemmilla tiedoilla tai havainnoilla pitäisi olla tekemistä analyysin lopputuloksen tai sen toteuttamisen kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen on aineiston redusointi eli sen pelkistäminen. Tutkimusongelman kannalta epäolennainen tieto voidaan jättää tässä kohden pois analyysista. Aineiston klusterointi eli ryhmittely on analyysin toinen osa. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroja ja ne koodataan ja sen jälkeen ryhmitellään uusiksi luokiksi. Aineisto voidaan ryhmitellä tutkimusongelmasta käsin muodostettujen teemojen alle. Viimeisenä vaiheena

on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Siinä yhdistellään edellisessä vaiheessa luotuja luokkia uusiksi käsitteiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Aineistoni analyysi eteni niin, että ensin litteroin äänittämäni haastattelut. Tämän jälkeen kävin materiaalia läpi useaan kertaan ja koodasin sen värikoodein teemoittain. Tämän jälkeen tein mind mapin, johon järjestin haastatteluissa saamani tiedot teemoittain eri kategorioihin. Tämä vaihe on analyysissa tärkeä vaihe, jossa olen saanut käyttää omaa tulkintaa kategorioiden muodostuksessa. Vaihe oli mielenkiintoinen ja näin moninaisia yhteyksiä kohtaamiseen liittyvän tiedon kesken. Huomasin, miten moni asia vaikuttaakaan toisiinsa. Analyysia tehdessäni mieleeni nousi tässä vaiheessa monia uusia tutkimuksen aiheita.

Päädyin muodostamaan aineistosta seuraavat ryhmät eli kategoriat: Miten koulukuraattori osa ottaa huomioon kohtaamisen taustatekijät, miten koulukuraattori ottaa ilmapiirin huomioon kohtaamisessa, miten ammatillisuus näkyy kohtaamisissa ja vuorovaikutus kohtaamisessa. Tuloksissa esitin myös suoria lainauksia haastatteluvien kommentteista.

Tutkimuskysymykseni tarkentuivat yhdeksi tutkimuskysymykseksi: Miten koulukuraattorit kuvaavat kohtaamistaan nuorten kanssa?

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

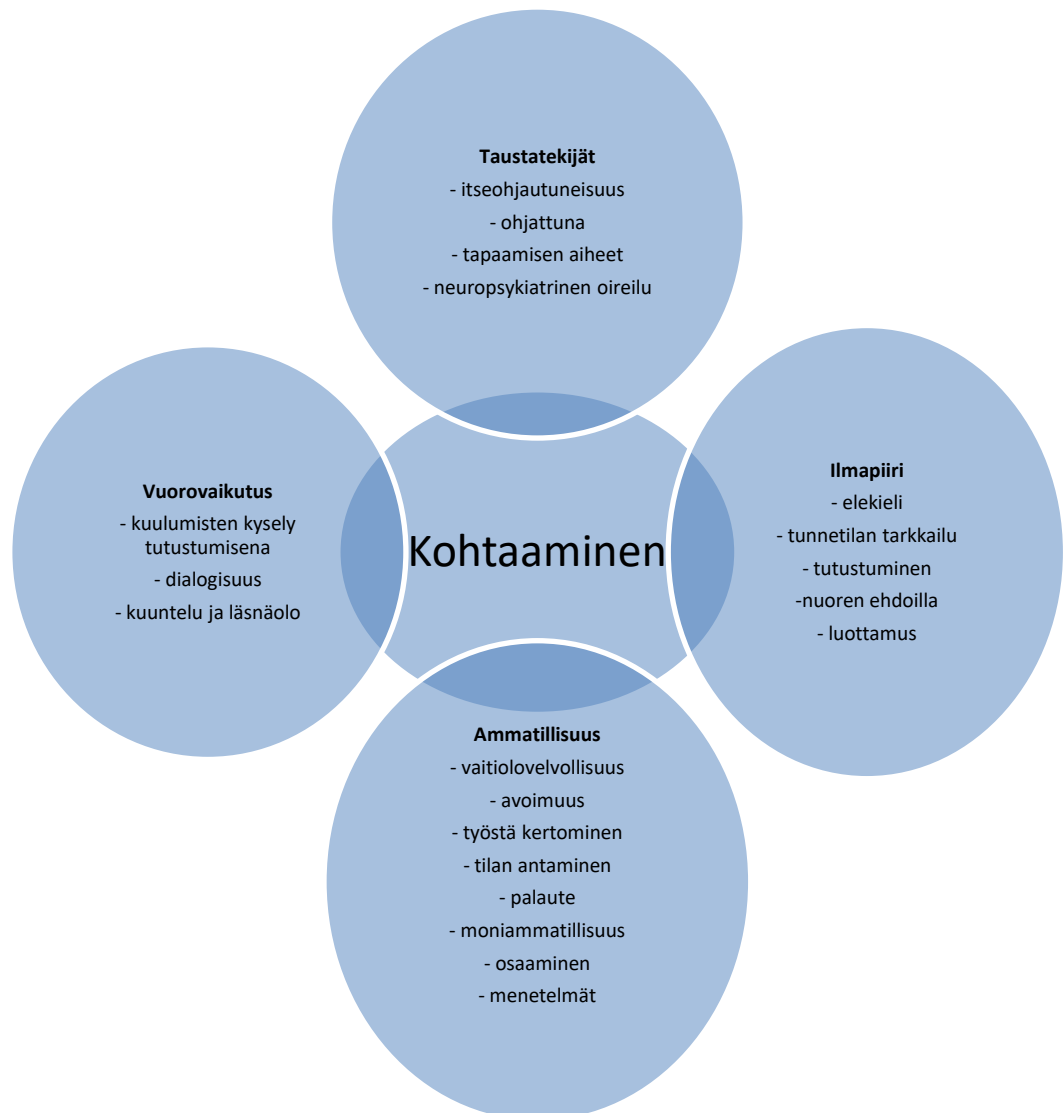
6.1 Taustatietoja

Kaikki haastateltavat toimivat joko yläkoulun tai toisen asteen koulun koulukuraattoreina. Osalla oli työalueenaan myös alakoululaisia sekä yläkoululaisia. Haastattelussa puhuimme tutkimuksen rajauksen vuoksi vain yläkoululaisista, lukiolaisista ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Haastateltavat olivat olleet koulukuraattorintyössä vaihtelevia aikoja. Kolme haastateltavaa oli toiminut koulukuraattorin ammatissa parista kuukaudesta puoleentoista vuoteen, kaksi haastateltavaa oli toiminut koulukuraattorina kahdesta neljään vuotta ja yksi selvästi kauemmin. Opinnäytetyöprosessia kuvatessani kerroin, että ideana oli myös nähdä, tuleeko kokemus esiin tuloksissa. Hyvin samantyyllisiä vastauksia kuitenkin sain kohtaamisesta haastatelluiltani, vaikka työkokemusta koulukuraattorina oli hyvin vaihtelevia aikoja. Osalla haastateltavista oli kuitenkin työkokemusta nuorten parista ennen koulukuraattorin työtä. Viisi haastateltavaa oli sosionomin koulutuksen saaneita ja yhdellä oli sosiaalityöntekijän koulutus. Vastuualueellaan heillä oli noin 770–1300 oppilasta tai opiskelijaa. Kaikki haastateltavat kertoivat avoimesti kohtaamisistaan nuorten kanssa.

Koen, että haastattelu antoi heille tilaisuuden miettiä aihetta syvällisesti ja työn valmistuttua heillä on mahdollisuus myös lukea muiden haastateltavien kokemuksia ja keinoja kohtaamisista. Tavoitteenani on myös työn tulosten vaikutus jatkossa koulukuraattorien työhön. Siitä voisi tulla myös perehdytysmateriaalia uusille koulukuraattoreille. Opinnäytetyön tulokset antavat käsityksen mitä toimivia käytäntöjä kuraattoreilla on käytössään, ja mitä uudet työntekijät voivat heiltä oppia.

6.2 Koulukuraattorien kohtaamisosaaminen nuorten kanssa

Teemahaastatteluissa saamani tulokset on koottu teemoiksi. Kuviossa 1 esitetään nämä tutkimustulosten teemat. Päädyin muodostamaan aineistosta seuraavat ryhmät eli kategoriat: Miten koulukuraattori osaa ottaa huomioon kohtaamisen taustatekijät, miten koulukuraattori ottaa ilmapiirin huomioon kohtaamisessa, miten ammatillisuus näkyy kohtaamisessa ja vuorovaikutus kohtaamisessa. Tuloksissa esitetään myös suoria lainauksia haastateltavien kommentteista. Tutkimuskysymykset tarkentuivat yhdeksi tutkimuskysymykseksi: Miten koulukuraattorit kuvaavat kohtaamistaan nuorten kanssa? Näitä kuviossa 1 esitettyjä teemoja avaan työssäni seuraavaksi.



Kuvio 1. Käsitekartta analyysin teemoista.

6.2.1 Kohtaamisen taustatekijöiden huomioiminen

Itseohjautuneisuus ja ohjattuna saapuminen. Kohtaamiseen vaikuttaa suuresti se, miten oppilas tai opiskelija on ohjautunut koulukuraattorille. Oppilas voi itse haakeutua koulukuraattorin juttusille tai hänet voi sinne ohjata esimerkiksi opettaja, terveydenhoitaja tai huoltaja. Puolet tutkittavista toi ensimmäisenä asiana esille sen, että hän ottaa kohtaamisessa huomioon, miten ja mitä kautta nuori on hänelle tullut. Haastateltujen kesken yleisesti koettiin, että kun nuori tulee itseohjautuvasti koulukuraattorille, korostuu työskentelyn alussa se, että koulukuraattori erityisesti tarkkailee nuoren tunnetiloja. Nuoresta voi näkyä pahan olon tunne jo heti ovella tai hänen tunnetilaansa tulee tarkkailla pidempään. Useampi haastateltava oli sitä mieltä, että työskentely on alussa pitkälti tilan antamista nuorelle ja hänen kuunteluaan. Tarvittaessa koulukuraattori esittää aina tarkentavia kysymyksiä. Kaiken kaikkiaan kohtaamisessa edetään nuoren ehdoilla. Nuoren koettiin olevan vastaanottavaisempi, jos hän tulee koulukuraattorille itseohjautuvasti. Silloin hänellä on jo tarve kertoa mieltään askarruttavista asioista. Nuori on siinä tapauksessa jo pohtinut asioita. Silloin hän on valmiimpi keskustelemaan asioista.

Tietenkin se on aina hedelmällinen, kun nuori itse haluaa ottaa yhteyttä. (H3.)

Hän on varmaan jo pitkään pitänyt sitä ja se vähän niin kuin pullahtaa sieltä pihalle. (H5.)

Vaikka nuori tulisi koulukuraattorille ohjattuna, koettiin hyväksi tavaksi jutella hänen kanssaan ihan jostain muusta ja kyseltiin kuulumisia. Näin varsinainen käynnin aihekin saattoi tulla helpommin puheeksi. Lähes kaikki haastateltavat toivat tämän esiin. Moni kertoo, että käytännössä se toimii niin, että koulukuraattori kysyy alussa nuorelta kuulumisia ja nuori itse kertoo asiastaan omaan tahtiinsa. Esimerkkinä yksi haastateltavista otti poissaolot koulusta. Kuulumisia kysyttäessä nuori saattaa itse sanoa, että hänellä on tullut poissaoloja nyt paljon. Yhdessä nuoren kanssa koulukuraattori pohtii, mistä poissaolot voisivat johtua, onko arjen rutiineissa jokin pielessä ja mitä asialla voisi yrittää tehdä. Yleisesti ajateltiin, että antaa nuoren omaan tahtiinsa kertoa haasteistaan. Nuorelle tuotiin myös ilmi, jos joku hänet sinne lähettänyt taho oli hänestä huolissaan. Keskustelu yritetään pitää rentona ja edetä pik-

kuhijaa. Kuulumisten kysyminen koettiin erittäin tärkeäksi, ja sen avulla luotiin kontaktia nuoreen. Tilanteessa, jossa joku taho on ohjannut nuoren koulukuraattorille, voidaan kysyä, millä mielellä nuori on tullut tapaamaan koulukuraattoria, onko hänellä itsellään tarvetta keskustella asiasta vai onko tarve enemmänkin hänet sinne ohjanneella taholla. Tästä asetelmasta koulukuraattori kertoo syntyvän hyviä keskusteluja ja kynnys aiheesta keskustelemiseen madaltuu.

Oppilas saa itse sanoittaa ja kertoa itsestään ja siitä, miten se koulu menee ja ylipäänsä se et mitä kuuluu just tällä hetkellä. (H2.)

Nuorikin voi tajuta et niin joo, tää asia nyt on tämmönen ja sit se tajuaa et miks vaikka nyt äiti on vaikka huolissaan siitä ja sit siitä saa hyvää keskustelua viritettyä eikä se ole sellaista pakkopullaa et mun on pakko olla täällä. (H3.)

Vain yksi haastateltava mainitsee, että jos joku on ohjannut nuoren hänelle, on alussa nuoren oma-aloitteinen aiheiden esille tuonti vähäisempää. Vuorovaikutus on silloin pitkälti sitä, että koulukuraattori kysyy ja nuori vastaa. Avoimiin kysymyksiin ei juuri saa vastauksia ensimmäisellä tapaamisella. Nuori tarvitsee monesti tällaisessa tilanteessa aikaa luottaakseen, mutta monessa tapauksessa tapaamiskertoja koulukuraattorille ei ole kovin montaa. Myös luottamus koulukuraattoria kohtaan muodostuu usein hitaammin, jos nuori ei ole tullut tapaamiseen oma-aloitteisesti.

Ne jotka on pakotettuna, se luottamuksen rakentaminen kestää pidempään. Varmaan useampia tapaamiskertoja kuluu siihen luottamuksen rakentamiseen. He ei oo välttämättä valmiita puhumaan asioistaan. (H4.)

Se on ollu itelle sellanen opeteltava asia tässä työssä et niitä tapaamiskertoja ehtii tehdä vähemmän... se luottamus pitää rakentaa nopeemmin. (H4.)

Kohtaamiseen vaikuttaa paljon se, mitä kautta nuori on ohjattu koulukuraattorille. Poliisin, nuorisotyön ja sosiaalityöntekijän muodostama Ankkuritiimi, opettaja, terveydenhoitaja tai vaikka erityisopettaja voivat lähettää nuoren keskustelemaan koulukuraattorille. He selvästi ajattelevat, että koulukuraattorilla on kyky kohdata nuori niin, että nuori ottaa hänen apunsa vastaan. Yksi haastateltava kokee myös, että lähettävän tahon asenne näkyy myös nuoressa. Siksi hän tarkoituksella aloittaa jut-

telemaan asiasta ihan muuta kautta. Hän haluaa nähdäkseni tällä tavoin antaa nuorelle mahdollisuuden muuttaa asennettaan ja saada uudenlainen näkökulma aiheeseen. Tärkeä on myös koulukuraattorin oma asenne. Hänen täytyy nähdä nuoren käytöksen taakse. Koulukuraattorille lähettäminen ei saisi tuntua oppilaasta tai opiskelijasta rangaistukselta.

En halua ite olla mikään rangaistusautomaatti, niin että nyt otat sen ja sanot sille suorat sanat, että näin ei käyttäydytä tai jotain. Eihän se niin toimi. (H6.)

Nuoren tapaamiseen johtaneita syitä. Kohtaamisessa nuorten kanssa koulukuraattorit tulevat vastatusten monenlaista asioiden kanssa. Erilaisten tilanteiden keskellä eläminen ja asioiden selvittely nuoren mielessä voi hyvinkin näkyä koulussa useilla tavoilla. Nuoret reagoivat tilanteisiinsa yksilöllisesti. Toisilla kuormittava elämäntilanne tai vaikka kiusaaminen näkyy herkemmin käytöksessä, toiset taas voivat sulkeutua kuoreensa. Usein ongelmat aiheuttavat kuitenkin tarvetta keskustelulle koulukuraattorin kanssa, koska ongelmat voivat olla liian isoja käsiteltäviksi yksin tai nuori ei tiedä, miten hänen tulisi toimia. Kaikki kuusi haastateltavaa kertoivat, että kaverisuhteet ovat asia, josta paljon puhutaan koulukuraattorin kanssa. Nuoret saattavat olla epävarmoja kaverisuhteissaan ja kaverien mielipiteille annetaan suuri painoarvo. Lähes kaikki tutkittavat mainitsivat koulupoissaolot yhdeksi syyksi koulukuraattorilla käyntiin. Yksi heistä tarkentaa, että poissaolot eivät ole se perimmäinen syy, vaan niiden takaa löytyy aina joku asia, joka on se varsinainen syy. Hän myös kertoo tarttuvansa poissaolojen takana oleviin syihin. Voidaankin sanoa, että koulukuraattori näkee nuorten käyttäytymisen taakse. Poissaoloille voi ilmetä tapaamisissa monenlaisia syitä, kun niistä keskustellaan. Nuorten kokemat erilaiset haasteet voivat aiheuttaa poissaoloja koulusta. Joskus poissaolojen takana voi olla mielenterveydellisiä syitä. Tähän syyhyn koulukuraattori yrittää päästä käsiksi.

Elikkä sit me keskustellaan, mistä ne poissaolot vois johtua ja etitään syitä ja jos arkihommassa on jotain pielessä niin mietitään mitä sille vois tehdä. (H1.)

Poissaolot ei oo semmoinen koska poissaoloihin on joku syy, et ehkä enemmän niitä syitä. Se on niin laaja mieltä, on koulunkäyntiin liittyviä, tunne-elämään liittyviä ja sosiaalisiin suhteisiin. (H1.)

Nuorihan toimii niin, että jollain lailla aikuisten on hänen tekemisiinsä puututtava ja mikä se on sen parempi tapa kuin jättäytyä pois koulusta. Järkyttävät määrät poissaoloja niin siihen on aikuisen pakko puuttua. (H6.)

Suurin osa tutkittavista mainitsee itsetuntoasiat, mielialan ja nuoren tunne-elämän käynnin yhdeksi syyksi. On ahdistuneisuutta, pelkotiloja, masennusta ja jännittyneisyyttä. Matalan itsetunnon kanssa kamppaileva nuori voi miettiä, kelpaako hän ja onko hän tarpeeksi hyvä. Joskus opettajat voivat lähettää nuoren koulukuraattorille, koska hänen ja nuoren keskinäinen vuorovaikutuksensa ei toimi. Silloin voi kolmas osapuoli olla hyvä sovittelija siinä välissä. Jos nuori ei ole ollut ennemmin koulukuraattorilla, hän saattaa kuvitella, että sinne lähettäminen on jonkinlainen rangaistus. Nuori voi luulla, että siellä hänet haukutaan ja heristetään sormea. Tässä huumori koettiin hyväksi avuksi. Asialla voidaan vitsailla ja näin nuorikin ymmärtää, ettei hän ole siellä sitä haukkumista varten, vaan että koulukuraattorin kanssa yhdessä miettään, miten tästä lähdetään eteenpäin. Perheeseen liittyvistä asioista kertoi kolme haastateltavaa ja yksi heistä kertoo nuorten kokevan, ettei vanhemmat ole kiinnostuneita heidän asioistaan ja toinen kertoo vanhempien eron olevan yksi keskustelujen aihe. Puolet tutkittavista puhuu kiusaamisesta ja yksi heistä erittelee kiusaamista niin, ettei se ole vain koulussa tapahtuvaa vaan sitä tapahtuu muuallakin ja sen vaikutus heijastuu kouluun. Kaksi mainitsee nuorten itsetuhoiset ajatukset ja samoin kaksi haastateltavaa kertoo, että pahoinvointi näkyy ahdistuksena nuorilla. Joskus epämääräinen pahanolon tunne voi kertoa taustalla olevasti ongelmasta vaikkapa yksinäisyydestä. Kun ahdistuksen tai masennuksen suhteen tietty raja ylitetään, voi mukaan tulla itsetuhoisuus. Myös käytöshäiriöt näkyvät syynä tapaamisille. Yksi haastateltava antaa esimerkkejä tällaisesta: yksinäisyyttä, ahdistusta tai koulujännitystä voi tuolloin olla taustalla. Koulukuraattorit joutuvat olemaan kohtaamisessa hyvin tuntosarvet koholla, eli he ikään kuin tunnustelevat nuoren tunnetilaa. Nuori voi tulla juttusille myös ilman suuria huoliakin. Hän saa tapaamisessa silti aikuisen näkökulmaa omille pohdinnoilleen. Syömiseen, ulkoiluun ja nukkumiseen liittyvät asiat tulee tässä yhteydessä puheeksi myös. Seurustelun mainitsee yksi haastateltava. Huoltajien kerrotaan ottavan yhteyttä myös siksi, että nuoren kanssa on hankala pärjätä. Masennuksesta puhuu yllättäen vain yksi haastateltavista.

Jos sulla on itsetunto ollu kovin matala aina tai itsetunnon kans jotenkin kamppailee, et oonko mä hyvä näin ja kelpaanko mä näin. Sitä kautta voi herkästi tulla muuta pahoinvointia tai stressiä tai paniikkihäiriötä tai ihan mitä vaan tavallaan. (H3.)

Sitten mä lataan siihen aikuisen näkökulman, että ootko koskaan miettinyt tällaista asiaa. Mitä se tuo mieleen ja sitten jatkaa siitä. (H6.)

Neuropsykiatriset haasteet nuorilla. Kaikki kertoivat neuropsykiatristen ongelmien näkyvän työssään. Lähes kaikki tutkittavat olivat myös sitä mieltä, että neuropsykiatrisien oireiden kohtaamiseen olisi tarvetta koulutukselle. Yleisesti tuotiin esille, että neuropsykiatriset ongelmat voivat enemmänkin näkyä luokassa kuin yksilöä kohdatessa.

Tilanne on kuitenkin aina eri, kun opettajilla on se koko luokka. Se näyttäytyy erilaisena. Sit kun me ollaan kahestaan niin ehkä siinä kuitenkin se oppilas rentoutuu. Kun ei tarvi olla kuin sen yhden ihmisen kanssa, niin sit sitä tekstiä kuitenkin tulee vaikka ne ennakkotiedot saattaa olla, ettei se puhu mitään tai vastaa vain yhdellä sanalla. (H3.)

Sitten kun ne on ryhmässä, ei voi sanoa että aina, mutta kohtuullisen usein, tilanne karkaa käsistä koska siinä on se viitekehys ympärillä. (H6.)

Puolet haastateltavista huomauttaa, että usein neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten kanssa saa apua psykologilta, terveydenhoitajalta tai lääkäriltä. Joko asia pääosin hoidetaan siellä tai sitten he voivat toimia konsultaatiopuna.

Ne asiat hoidetaan sit lääkärin tai terkkarin kanssa et tavallaan ne ehkä ei ole kuraattorin työhön siellä kärkilistoilla. (H3.)

Me tehdään paljon psykologien kanssa yhdessä työskentelyä. (H5.)

Suurin osa haastatelluista kertoi mukauttavansa toimintaansa kohdatessaan nuoren, jolla näkyy neuropsykiatrisia oireita. Jos koulukuraattori huomaa nuoren häiriintyvän vaikkapa radiosta, niin hän sammuttaa sen, että nuoren olisi helpompi keskittyä tapaamiseen. Myös erilaisia keskittymistä helpottavia apuvälineitä oli käytössä. Koulukuraattorit ovat oppineet keinoja, joilla nuoren saa rentoutumaan, ja ne voivat auttaa kohtaamisen onnistumisessa. Neuropsykiatrisesti oireilevan nuoren kohtaamisessa saatetaan olla myös hieman herkempiä huomaamaan ilmapiiriä ja asioista

saatetaan keskustella hieman sensitiivisemmin. Toisaalta toisten nuorten kanssa voi olla tarpeen olla tavallista selkeämpi tai suorapuheisempi.

Mulla on tässä esimerkiksi tällaisia palloja, joita voi pyöritellä käsissään, jos on kovin levoton tai rauhaton. (H4.)

Sun pitää olla ehkä niin kuin sellanen sensitiivisempi tai sellanen herkempi huomaamaan niitä sellaisia niin kuin, että se huumori ei välttämättä toimi samalla tavalla. (H5.)

Koulukuraattorit pyrkivät tarjoamaan apua nuorelle, jolla on neuropsykiatrisia ongelmia. Häneltä saatetaan kysyä, onko hän huomannut itse olevansa levoton tai onko kotona huomattu mitään sellaista. Nuoren kanssa puhutaan oireista, jos hän itse haluaa. Puhutaan, miten omia taitoja voisi vahvistaa ja kaveritaitoja parantaa. Koulutukselta haluttaisiin myös keinoja neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten auttamiseen.

Sit lähdetään kartottaan mitkä ne mun kaverisuhdetaidot ovat vaikka tällä hetkellä ja missä tulee aina takkua missä mä aina epäonnistun ja sit lähetään miettiin sitä että se on tää kohta, mitä sä voisit tehdä toisin. On hänellä diagnoosi tai ei. Eli yhtä samalla lailla hän voi vahvistaa niitä omia taitojansa. (H3.)

Sellaiset koulutukset on aina paikallaan, jossa haetaan ratkaisuja miten tñn tyyppisten lasten ja nuorten kanssa toimitaan. Kenen kanssa yhteistyössä ja mikä on järkevää, minkälaiset toimintatavat on havaittu toimivaksi ja mitä nyt ei ainakaan kannata yrittää. (H6.)

Kaiken kaikkiaan koulukuraattorit tuntuivat tunnistavan hyvin nuoria, joilla oli neuropsykiatrista oireilua vaikkei heillä ollut diagnoosiakaan.

Ensimmäisten tapaamisten aikana usein selviää, jos nepsy haasteita opiskelijalla on. (H1.)

Nuorta ohjataan tarvittaessa eteenpäin avun saamiseksi. Saatetaan yhdessä pohdittua, olisiko tarvetta lähteä tutkimaan asiaa. Annetaan nuorelle mietittäväksi, voisiko hänen elämänsä helpottua, jos saisi apua.

Eteenpäinohjausta tarvitaan, jos varmuutta haluaa. Näkökulma se, et sieltä tulee sit niitä vinkkejä, miten voit sit toimia, jos sulla on vaikka joku keskittymishäiriö et miten voisit olla vähän rauhallisempi, tukikeinoja. (H2.)

Vaikka neuropsykiatrisesti oireilevan nuoren kohtaamisessa saattaa olla omat ominaispiirteensä ja huomioon otettavat seikkansa, tuotiin myös esille, että koulukuraattorit eivät mene diagnoosi edellä. Nuorta kohdellaan tasa-arvoisesti ja samalla tavalla kuin kaikkia muitakin.

On monenlaista yksilöllisyyttä ja nepsyasia on vaan yksi asia niitten joukossa. (H4.)

On sillä asiakkaalla mikä tahansa tausta tai diagnoosi niin en mä häntä kohtele mitenkään erilailla. Et samalla lailla lähetään työskentelemään hänen omien ehtojensa mukaan. (H3.)

6.2.2 Ilmapiirin huomioon ottaminen luottamuksen saamiseksi

Elekieli. Tutkittavista puolet puhuu elekielen tärkeydestä kohtaamisessa. Sitä tarkkailemalla koulukuraattorit osaavat tulkita nuoren käyttäytymistä ja olemista hänen luonaan.

Kun sä näät nuoren niin sä ehkä huomaat ilmeistäkin ja eleistä ja siitä asennosta niin kuin sanattomastakin viestinnästä tottakai sitä näkee et luottaako ja sitten tietenkin kuinka paljon nuori lähtee kertomaan siitä asiasta. (H5.)

Alussa mä tarkkailen hänen olemistaan yleensäkin et mikä se hänen niinkö tunne on millä hän tulee siihen ja kyselen myös minkälainen päivä on ollut... siihen kuuluu varmaan se elekielen tarkkailu sitten se puhutavan tarkkailu ja äänenpainojen ja semmoisten tarkkailu. (H4.)

Nuoren tunnetilan tarkkailu. Koulukuraattorin osaamisalueeseen ja ilmapiirin huomioon ottamiseen kuuluu väistämättä myös nuoren tunnetilan tarkkailu. Koulukuraattorit tuntuvat osaavan lukea nuoria myös siitä, mitä he eivät tuo keskusteluun.

Mutta kyllä se asia miksi se nuori siinä mun nenän edessä on, on aika oleellinen juttu. Se että millä moodilla hän on, että onko hän uhmakas, avoin tai ahdistunut, sulkeutunut niin sillä on aika lailla iso juttu. (H6)

Mä tiedän sen ehkä parhaiten siitä mitä asioita se mulle kertoo ja mitä se jättää kertomatta. (H4.)

Tutustuminen. Kaikki tutkittavat kertoivat, kuinka he käyttävät ensimmäisellä tapaamisella aikaa tutustumiseen. Näin he saavuttavat nuoren luottamuksen parhaiten. Tutustuminen voi viedä aikaa, ja siinä halutaan edetä nuoren tahtiin. Koulukuraattori osaa lukea nuorta, jos hänen on selvästi vaikea ottaa jotain asiaa puheeksi.

Joku voi haistella ilmaa ensimmäisellä kerralla et mikä tyyppi tuo oikein on. Hei, tää oli nyt eka kerta ja me vasta nyt tutustuttiin tässä, että voidaan toki ottaa sitten asiaa, jos nuori haluaa tai jos mä tiedän sen asian minkä takia hän tulee niin mä tottakai itekin voin ottaa sitä keskusteluun, jos nuoren on vaikea sitä asiaa ottaa. Se on itellekin haistelua, että millainen nuori on, että pystyykö puhumaan, tiedätkö kuinka suoraan ja onko nuori hirveän herkillä sen asian kanssa. (H5.)

Nuorten ehdoilla. Keskusteluissa edetään nuoren ehdoilla. Nuoren ehdoilla asioissa eteneminen tarkoittaa tilan antamista nuorelle. Tämä tilan antaminen nähtiin tärkeäksi hyvän ilmapiirin luomisen kannalta, ja näin kohtaaminen sujuu paremmin. Nuoren annetaan omassa tahdissaan kertoa asiansa. Osa nuorista voi avautua asioistaan hyvinkin pian, kun taas toiset tarvitsevat enemmän aikaa. Osa nuorista voi ensimmäisellä tapaamisella olla hyvin pidättyväisiä mutta tutustuessaan pystyä avautumaan.

Hyvin sen nuoren ehdoilla mennään siinä kohtaa. (H1.)

Se eka tapaaminen on hirveen tärkeä. Kuraattorina sun pitää mennä sen oppilaan ehdoilla. (H3.)

Annetaan sitä tilaa ja sitä et nuori haluaa et vaan kuuntelee. Se monesti auttaa, se pelkkä kuunteleminen. (H1.)

Luottamus. Joskus aika tekee tehtäviään siinä, että koulukuraattori saavuttaa yleisen luotettavuuden. Vasta hetken aikaa koulukuraattorina toimineelle voi olla osan nuorista vaikeampi puhua, kun taas jo pidempään koulussa olleelle voi olla helpompi joidenkin nuorten puhua. Tämä oli käytännössä ainut asia, josta saattoi huomata eron kokeneemman ja vasta vähemmän aikaa työssä olleen koulukuraattorin välillä. Useampi haastateltava kertoo myös, että nuori monesti alkaa luottamaan pikkuhiljaa. Heti aluksi ei voi oikein tietääkään, mikä on luottamuksen taso. Yksi haastateltava muistuttaa, että osa nuorista voi hyvinkin kertoa jo melko alussa itselleen arkoja asioita. Tässä tuntuu olevan suurta vaihtelua nuorten kesken.

Oon ollu näissä hommissa niin kauan, että siellä oppilaiden keskuudessa on joku käsitys meikäläisenkin tavasta toimia ja että oonks mä luotettava vai oonko mä sellanen, et mä oon katala ja vedän oppilailta maton alta. (H6.)

Ehkä just siinä keskustelujen edetessä ei sitä ensimmäisillä kerroilla osaa sanoa luottaako se no toiset on sit paljon avoimempia et kertoo heti synkimmätkin jutut heti mitä mielessä on mut jotenkin mitä useammin tapaa niin sitä enemmän tulee tutuiksi ja sitä avoimemmiksi he muuttuu niin sit jotenkin siitä alkaa aatella et se luottaa ja sit se toimintatapa. (H2.)

Siinä tietenkä mä yritän luoda sellasen turvallisen ilmapiirin hänelle ja rakentaa sen luottamuksen ja hänen ehdoilla mennään se tapaaminen, vähän tunnustellen ja teen sitä arviota ensimmäisen käynnin ajan. (H3.)

6.2.3 Ammatillisuus

Vaitiolovelvollisuus. Lähes kaikki haastateltavat puhuivat vaitiolovelvollisuudestaan. Oppilaat ja opiskelijat tuntuvat nykyään hyvin tietävän, että koulukuraattori on vaitiolovelvollinen. Osa nuorista varmistaa sen vielä käynnin aluksi. Yksi haastateltava korostaa sitä, että hän selittää nuorelle, että hänen täytyy toimia lain mukaan, että kaikkea hän ei voi pitää salassa, jos asian luonne on sellainen. Tämän hän haluaa tuoda suoraan nuorelle tiedoksi ja korostaa, että siinäkin tilanteessa hän ei toimi nuoren selän takana.

Avoimuus. Tuotiin myös yleisesti esiin, miten koulukuraattorit haluavat toimia avoimesti ja korostavat nuorelle, etteivät tee mitään hänen selkensä takana. Hänelle selvitetään mitä ollaan tekemässä, miksi ja mitä siitä seuraa. Esimerkiksi asiat, joissa tarvitsee ottaa yhteyttä lastensuojeluun, ovat tällaisia.

Tietyllä tavalla sen huomaa siinä keskusteluiden välillä et ensimmäisellä kerralla ollaan vähän varpaillaan... Joskus jotkut kysyy suoraan, miksi sä kysyt ja mitä sä sillä tiedolla teet. (H2.)

Siinä jo ehkä tulee jonkunlainen luottamussuhde et hän tietää, että tohon mä voin luottaa ja tolle mä ehkä uskallankin sanoo näitä asioita mikä häntä vaivaa tai mietityttää. (H3.)

Työstä kertominen. Luottamuksen ansaitseminen ja koulukuraattorin työnkuvan selkeyttäminen nuorille koettiin tärkeäksi. Luottamuksen syntyminen on kiinni myös

persoonasta mutta ennen kaikkea se vaatii ammatillista ymmärrystä, joka kasvaa kohtaamisten, koulutusten ja työkokemuksen mukana. Koulukuraattorin työnkuvasta kertominen koettiin luottamusta lisääväksi tekijäksi.

Et ei lähdetä heti todellakaan siihen asiaan et lähetään rauhassa tutustumaan et hänellä tulee se luottamus...kerron mun työstä et mitä mä teen ja miks oon täällä koululla ja että mulla on aikaa vaan sulle ja sit vielä kolmantena mä aina sanon alkuun et mulla on vaihtolovelvollisuus. (H3.)

Nuorelle annettiin myös tilaisuus itse kysyä koulukuraattorin tehtävänkuvasta. Nuoren tulisi ymmärtää, miksi hän on koulukuraattorilla, mitä koulukuraattori tekee ja miten hän yrittää auttaa nuoren tilannetta.

Annan sen tilan hänen kysyä myös minulta, jos on jokin, joka mietityttää ja kerron kuraattorin työstä. Se on aika lähtökohtainen asia et onko ennen käyny kuraattorilla et mitä se tarkoittaa ja mitä mä teen. (H2.)

Ammatillisuus tuo myös kohtaamiseen oman erityispiirteensä. Nuoren on ehkä helpompi puhua ammattilaiselle kuin vanhemmilleen.

Ehkä pystyy asettamaan jopa kysymyksiä joihinka on helpompi vastata kuin jos saman kysymyksen heittäis isä tai äiti. Kyllähän lapsi kun se istuu siinä niin onhan hän jo tietyllä lailla latautunut siihen etukäteen että asioista puhutaan. (H6.)

Tilan antaminen. Ammatillisuuteen kuuluu myös tilan antaminen nuorelle. Häntä ei haluta painostaa tai hoputtaa kertomaan asioistaan. Asiaan voidaan palata seuraavalla kerralla. Siedetään hiljaisiakin hetkiä, jotka voivat olla hyvinkin tarpeellisia luottamuksellisen suhteen luomiseksi. Jäätä saatetaan murtaa myös kysymällä suoraan, jännittääkö nuori ja onko hän enemmän jutellut kenenkään ammattilaisen kanssa.

Mä annan sillä opiskelijalle aikaa siihen, että hän saa ite sanottaa enkä tivaa koko ajan et mitä sä oot mieltä tästä ja mitä tästä ja sano nyt jotain. Et jos siinä kohtaa siihen asiaan ei tuu vastausta tai ei päästä keskustelemaan niin siihen voidaan palata seuraavalla kerralla, ei oo hoppu ylipäänsä siinä keskustelussa, siedän niitä hiljaisiakin hetkiä. Tuumailen kaikessa rauhassa. (H2.)

Palautteen merkitys työssä tuli esiin. Oppilasta tai opiskelijaa rohkaistiin kertomaan rehellisesti, miltä käynti tuntui. Näin kerätään palautetta työskentelystä.

Et tavallaan kerätä sitä palautetta itelle et hän sit uskaltaa sanoa rohkeesti et no ei ollu yhtään sellasta mitä aatteli tai sit hän voi sanoa et no joo, että oli ja miettiä et mitä ens kerralla et haluuko hän jatkaa. (H3.)

Moniammatillisuus. Palvelujärjestelmän tunteminen on tärkeää ammattitaitoa, ja sillä voi herättää nuorena luottamuksen. Nuori ymmärtää koulukuraattorin olevan ammattitaitoinen ja perillä asioista. Monialaisen yhteistyön tärkeys nousi esille. Tilanteen mukaan paikalle voidaan pyytää, vaikka kouluterveydenhoitajaa tai oppilaanohjaajaa. Koulukuraattorit käyttävät omaa harkintaansa nuoren mahdolliseen eteenpäin ohjaukseen. Tähän vaikuttaa osaltaan sekin, miten nuori on ohjautunut koulukuraattorille, onko jo vaikka terveydenhoitaja keskustellut hänen kanssaan ja ohjannut koulukuraattorille. Koettiin myös, että virka ja asema koululla auttaa luottamuksen syntymisessä.

Tietenkin mä ite teen sitä arvioita ammattihenkilönä et onko tää mun juttu vai pitääkö ohjata psykologille, terveydenhoitajalle vai lääkärille vai pystynkö mä ite antaan hänelle vielä seuraavassa tapaamisessa jotakin. Tietenkin se riippuu ihan hirveesti siitä asiasta ja siitä että mitä kautta hän ohjautuu mulle. Ohjautuuko opettajan kautta vai ohjautuuko hän itsenäisesti vai huoltajan kautta vai mistä. (H3.)

Koulukuraattori tapaa työssään paljon myös vanhempia. Alaikäisten kohdalla ollaan tarpeen vaatiessa yhteydessä vanhempiin. Kunnioitusta ja arvostamista pidettiin tärkeänä myös huoltajien kohtaamisessa. Vaikka koulukuraattori ei aina voisikaan hyväksyä huoltajien toimintatapoja tai näkemyksiä, täytyy hänen antaa tilaa näille. Hän voi myös ehdottaa itse uusia toimintatapoja tai näkemyksiä.

Vaikka sä et niin kuin välttämättä hyväksy sen vanhemman kaikkia näkemyksiä mitä hän ajattelee lapselleen, että kyllä kun vaan kuria pistätte niin kyllä. Et se tavallaan et annat tilaa hänen mielipiteilleen ja voit tottakai ehdottaa vähän semmoisia muitakin näkemyksiä. (H5.)

Osaaminen. Koulutus tuo monenlaista osaamista koulukuraattorin ammattiin. Lähes kaikilla vastaajista oli sosionomin tutkinto, joten kerron siitä, miten se koettiin. Sosionomin koulutus nähtiin todella laaja-alaisena ja että se antaa sen vuoksi hyvät eväät koulukuraattorina toimimiseen. Lakiopintojen tärkeys nähtiin yleisesti hyväksi

sosionomin koulutuksessa. Sosionomin kompetensseista mainittiin asiakastyön osaamisen kompetenssi koulukuraattoryön kannalta erittäin tärkeäksi. Yksi oli kokenut, että omassa sosionomin koulutuksessaan oli ollut paljon ryhmässä tehtävän työn harjoituksia ja yksilötason työskentely jäänyt vähemmälle. Koettiin kuitenkin, että käytännössä yksilöiden kohtaamista oppii parhaiten. Eettistä osaamista pidettiin hyvin tärkeänä juuri siksi, että oppilaita tai opiskelijoita tulee hyvinkin erilaisista perheistä ja heidän kanssaan työskennellessä voi nousta esiin erilaisia eettisiä pohdittavia asioita. Tutkimuksellisesta kehittämis- ja innovaatio-osaamisesta yksi haastateltava totesi, että olisi hyötyä, mutta siihen ei koulukuraattorin työssä ole aikaa ja työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamista tarvitsee lähinnä vain oman työnsä johtamisessa. Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssi koettiin myös tärkeäksi. Nähtiin, että opiskelu auttoi olemaan avarakatseisempi.

Mun mielestä sellainen yhteiskunnallinen ajattelukyky, sitä kyllä laajennettiin kyllä hyvin ja että näet maailmaa ja opit kattomaan sitä kokonaisvaltaisemmin...että opit arvioimaan tietoa ja tiedon määrää ja se kasvattaa sitä sun omaa ammatillisuutta ja oppii sellaista harkitsevaisuutta. (H5.)

Mä ihan yhtä lailla ajattelen sitä, että se kaikille tekee hyvää, kun siinä peilataan yhteiskunnan huono-osaisuutta ja marginaaliryhmiä. Sellaista näkökulmaa tuodaan siihen. (H5.)

Myös itsereflektointitaito nostettiin esille. Siinä pidettiin tärkeänä, että omaa asennettaan reflektoi rehellisesti. Taito nähdä oma työnsä aidosti ja myös kriittisesti on tärkeä taito, jos haluaa kehittyä työssään.

Et jokaisen asiakkaan jälkeen osaat katsoa peiliin hei muista nollata, nyt tulee uusi, että sä et voi aina luokitella, että nää kuuluu tonne samaan limppiin, koska kenelläkään ei ole sitä, ei voi ihmisiä luokitella. (H5.)

Menetelmät. Ammattitaito näkyy myös siinä, että tarvittaessa koulukuraattori osaa ottaa työkaluksi oppilaan tai opiskelijan kohtaamiseen erilaisia menetelmiä. Suurin osa haastateltavista kertoo erilaisten tunne- ja kuvakorttien käytöstä. He kertoivat käyttävänsä kortteja, ellei keskustelu aluksi oikein lähde käyntiin tai tunteiden käsittelyyn on hyvä käyttää niitä. Yksi heistä kertoi käyttävänsä myös voimauttavia kysymyskortteja avuksi tunnetyöskentelyyn.

Joskus on lapsen vaikea sanoittaa omaa tunnetta mut kun se on jossain muualla niin tunnistaa että mulla on tämmönen ilme...joskus jonkun on vaikea puhua niin lomakkeiden kautta voi kertoa tilanteista vaikka milloin mua pelottaa, milloin mua ahdistaa tai tämmöisiä. (H3.)

Myös tehtäväkirjoja itsetunnon tukemiseen oli käytössä yhdellä haastateltavalla. Hän kertoo myös käyvänsä nuoren kanssa keskustelua tehtävien pohjalta, ja niitä käydään läpi ja selvitetään, miksi niitä tehtiin.

Sosiogrammia ja erilaisia lomakkeita ja kaavakkeita käytettiin työssä apuna. Rentoutumisharjoituksia käytti yksi haastateltavista, ja erilaisia pieniä esineitä ja sormissa pyöriteltäviä leluja käytettiin myös. Yksi kertoi käyttävänsä kuviteltua janaa, jonka arvoasteikolla on se, miten hyvältä elämä tällä hetkellä tuntuu. Siitä nuori saa osoittaa, missä kohden hän tuntee itse olevansa ja miksi. Päiväkirjan kirjoittamista käytettiin myös. Siinä nuori kirjoittaa päivästä ja sitten yhdessä voidaan miettiä, olisiko tarvetta vaihtoehtoisille tekemisille. Myös piirtämistä, kirjeen kirjoittamista ja luokkakuvaa käytettiin työvälineenä nuoren kanssa keskustellessa.

Huumoria käytettiin myös menetelmänä kohtaamisessa. Osa haastatelluista mainitsi käyttävänsä sitä työvälineenään. Sen käytössä ammatillisuus tuli esille. Koulukuraattorilla tulee olla tilannetajua, että hän tietää, koska huumoria voi käyttää ja hänen täytyy myös osata lukea nuoria, kenen kanssa huumori sopisi työvälineeksi.

Ei kaikkien kanssa voi ottaa huumorilla. Se on myös ammattitaitoa, että sä osaat vähän lukea sitä nuorta, että kenen kanssa sä voit. (H5.)

6.2.4 Vuorovaikutus

Kuulumisten kysyminen tutustumisena. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat todella tärkeitä koulukuraattorin työssä ja erityisesti niillä on ratkaiseva merkitys siinä, miten hän kohtaa nuoren. Nuoren kuulumisten kysymistä pidettiin tärkeänä tapaamisen aluksi. Myös sillä miten käsiteltävää asiaa lähestyy, on paljon merkitystä. Neljä tutkittavaa puhui siitä, miten he ensin keskustelevat nuoren kanssa jostain ihan muusta asiasta ja kyselevät kuulumisia. Siinäkin tilannetaju auttaa. Koulukuraattori osaa kokemuksensa perusteella tietää, milloin jostain asiasta voi puhua heti ja suoraan ja milloin on parempi hieman kiertää puheenaihetta. Tuotiin esiin, että jos nuori on

uhmakkaan käyttäytymisensä ja vaikka läksyjen tekemättömyyden vuoksi koulukuraattorilla ja on vielä pahalla tuulella, on oleellista, ettei siinä lähdetä heti puhumaan varsinaisesta asiasta, vaan jutellaan ensin jostain ihan muusta. Tämäkin vaatii tilanetajua koulukuraattorilta. Joskus esimerkiksi mopojen korjaamisesta saatettiin puhua hyvinkin pitkään.

Jurottava teini tulee ja puhutaan vaikka läksyjen tekemättömyydestä ja tämmösestä vähän uhmakkaasta käytöksestä opettajalla ja muuta niin ei se auta et lähdet vielä sillä vaan sun pitää lähteä ihan muuta kautta. Et mä lähden kysymään hänen kuulumisiaan ja me jutellaan ensin ihan kaikesta muusta. (H5.)

Opettaja on saattanut jo kertoa jotain et tämmöistä haastetta et voitko sä vähän jutella mut mä lähen kuitenkin siitä, että oppilas saa itse sanoittaa ja kertoa itsestään ja siitä miten se koulu menee ja ylipäänsä se et mitä kuuluu just tällä hetkellä. (H2.)

Miten se pytyn kansi pitäis laskee ja meinaatko maalata, onko muovipussi rapakaassa ja peittääkö se sun rekisterilaatan vai onko sulla kunnan rapakaari. (H6.)

Dialogisuus. Kohtaamisissa nähtiin tärkeänä tekijänä dialogisuus. Yksi tutkittavista korosti, että juuri dialogisuuden periaatteet, kuuntelu, kunnioitus, odottaminen ja suoraan puhuminen, ovat koulukuraattorin työssä niitä tärkeitä ydinperiaatteita. Kuuntelun merkitys nostettiin erityisen tärkeäksi. Yksi haastateltavista kertoo, että joskus pääasia onkin se, että joku kuuntelee, mitä nuorella on mielessään. Yksi haastateltava kertoi miettineensä dialogisuutta paljonkin viime aikoina. Hän puhui miettineensä erilaisista taustoista tulevien perheiden kohtaamista. Toinen haastateltava muisteli, että opiskeluaikana tehtiin paljon dialogisia harjoitteita. Siitä hän koki saaneensa työskentelyynsä hyötyä. Hän koki, että dialogisuuden periaatteet ovat avuksi, kun työssä tulee perheiden kanssa vastaan tilanteita, joissa toisen osapuolen mielipiteet ovat aivan erilaisia kuin omat.

Kuuntelu ja läsnäolo. Kuulluksi tuleminen koettiin tärkeäksi. Se nähtiin tärkeäksi erityisesti kohtaamisen onnistumisen kannalta. Läsnäolon taito on koulukuraattorille hyvin tärkeää kohtaamisessa. Tärkeäksi koettiin se, että nuori saa puhua eikä itse puhuta liiaksi.

Se että toinen kokee tulleen kuulluksi, on sellainen tärkeä siinä työssä, ainakin tämmöisessä kohtaamisesta vaativassa työssä. (H5.)

On tavallaan avoin ja läsnä siinä ensimmäisessä kohtaamisessa se on se tärkein, että antaa hänen puhua. (H3.)

Myös nuoren persoonallisuus vaikuttaa paljon siihen, millaiseksi vuorovaikutus kehittyy. Osa nuorista on todella sanavalmiita, ja osalle kommunikointi voi olla haastavaa. Myös kotoa opittu malli ja sanavaraston laajuus näkyivät vuorovaikutustaidoissa. Eräs haastateltava kiteytti kohtaamisen tärkeyden hyvin: Hän totesi kohtaamisen olevan työssä todella tärkeä asia, siinä kun voi mennä ensimmäisen 10 minuutin aikana ihan metsään. Se, että nuori saa kokea, että koulukuraattori on hänen puolellaan ja ajamassa hänen asiaansa, on erityisesti yhden haastateltavan mukaan tärkeä ottaa huomioon kohtaamisessa. Nuorelle pitää tulla tunne, että koulukuraattori ei ole häntä vastaan. Jokainen kohtaaminen on tärkeä. Joka kerta on tärkeä saada nuori tuntemaan itsensä kohdatuksi. Riippumatta siitä, onko oppilas tai opiskelija jo tuttu vai ensimmäistä kertaa koulukuraattorilla, kertovat tutkittavat kysyvänsä lähes joka kerta tämän kuulumisia ensin eivätkä menevänsä suoraan asiaan, jonka vuoksi nuori on hänen luonaan. Ilmapiiri yritetään luoda mahdollisimman turvalliseksi. Tämä auttaa hyvää kohtaamista nuoren kanssa.

Oppilas saa itse sanoittaa ja kertoa itsestään ja siitä, miten se koulu menee ja ylipäänsä se et mitä kuuluu just tällä hetkellä. Aika sillä lailla niin kuin aivan niin kuin sieltä alhaalta tutustumisen kautta, että hän pystyy luottamaan minuun ja ymmärtää että olen hänen asioiden ajajana siinä. (H2.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tulokset vastasivat hyvin tutkimuskysymykseeni: Miten koulukuraattorit kuvaavat kohtaamisosaamistaan nuorten kanssa? Tuloksista saa hyvän käsityksen haastateltavien koulukuraattoreiden ajatuksista kohtaamisesta. Yhtenä tavoitteena työssä oli vertailla eroja vain hetken koulukuraattorin työssä olleiden ja koke-neempien koulukuraattoreiden kesken. Tulosten perusteella voidaan todeta, että kohtaamisen tietopohjaan ei työajalla näyttäisi olevan vaikutusta. Kaikki haastateltavat puhuivat hyvin samansuuntaisesti kohtaamisesta ja nostivat samansuuntaisia asioita esille. Juhila (2018, 237) nostaa kyvyn kohdata ihmiset kokonaisvaltaisesti erityiseksi sosiaalityön vahvuudeksi. Tämä korostui koulukuraattorin työssä hänen kohdatessaan nuoria. Koulukuraattorit osasivat ottaa huomioon erilaiset tilanteet, joista nuoret tulivat heitä tapaamaan. He halusivat nähdä nuoret omilla silmillään eikä jonkun toisen, hänet lähettäneen henkilön silmin. Koulukuraattorit myös osasivat katsoa näkyvien ongelmien taakse ja ottaa huomioon nuorten tarpeet tulla aidosti kohdatuiksi. Koulukuraattorin rooli tulisikin nähdä juuri kohtaajana eikä kontrolloijana (Nivala 2006, 148). Tämä näkemys korostui siinä, miten koulukuraattorit kuvasivat kohtaamistaan nuorten kanssa.

Tutkittavat toivat esille nuoren ohjautumisen merkityksen kohtaamiselle. Se, miten nuori on koulukuraattorille tullut, vaikuttaa monella tapaa hänen asennoitumiseensa ja vastaanottavuuteensa. Kuten opinnäytetyöni teoriaosuudessa tuli ilmi, opettajilla on omat motiivinsa lähettäessään nuoria koulukuraattorille. Jos nuori on lähetetty koulukuraattorille ajatuksella, että koulukuraattori olisi jokin rankaisija, joka opettaa nuoren tavoille, voi nuoren asenne olla hyvinkin torjuva, ja hän voi suhtautua kohtaamiseen epäroiden tai vihaisena. Kuten tutkimuksen tuloksissa näkyi, aloittaa koulukuraattori tällaisessakin tapauksessa tutustumisen nuoreen ja saavuttaa näin hänen luottamuksensa.

Jos taas nuori on tullut koulukuraattorille omasta aloitteestaan eli itseohjautuneesti, selvisi tuloksista, että silloin tilanne on erittäin hedelmällinen hyvälle kohtaamiselle. Siinä tilanteessa koulukuraattori pääsee yleisesti ottaen nopeammin nuoren lähelle ja saa muodostettua häneen kontaktin.

Koulukuraattorille tullaan monesta syystä. Olin teoriaosuudessa käsitellyt näitä aiheita melko kattavasti. Asiat, joista en ollut kirjoittanut suoraan mutta jotka nousivat haastateltavien mukaan esiin yleisesti, olivat kaveri- ja perhesuhteet. Näistä koulukuraattorin kanssa keskustellaan aika paljonkin. Nuoren stressin näkymisestä puhuttiin yllättävän vähän. Se näkyi lähinnä esiintymispelkona, ja siitä haluttiin jutella koulukuraattorin kanssa. Näin ollen se liittyi vahvasti nähdäkseni itsetuntoasioihin, ja niiden yleisyys kyllä nousi esiin tuloksissa. Poissaolot olivat asia, jonka olin etukäteen jo arvellut olevan suuri syy koulukuraattorin tapaamiselle. Tulokset vahvistivat tätä käsitystä. Tuli myös ilmi, että koulukuraattorit näkevät poissaolojen taakse, he tietävät, että niille on jokin syy. Uskonkin, että ei monikaan nuori olisi poissa koulusta ilman taustalla vaikuttavaa syytä. Näihin syihin koulukuraattorit yrittävät työssään puuttua.

Nuoren hyvinvointiin koulumaailmassa vaikuttaa paljon, kokeeko hän itsensä yksinäiseksi. Hänelle voi olla hankala olla tämän vuoksi koulussa (Nivala 2006, 126). Kukaan ei varmasti ihmettele tätä. Kiusaamisen kestäminen ja sen pelkääminen kuluttaa paljon voimavaroja. Miten sellaisen jälkeen voisi nuorella riittää voimia vielä opiskeluun? Yksinäisyys on surullista kaiken ikäisille, mutta uskoisin, että erityisen musertavaa se on tämän ikäisille nuorille. Kun nuoruudessa kavereiden merkitys on todella suuri, miten suuri merkitys onkaan niiden puuttumisella? Kiusaamista koulukuraattori voi ehkäistä ennaltaehkäisevällä työllä.

Halusin ottaa tutkimukseeni mukaan neuropsykiatriset ongelmat, koska ne aiheuttavat paljon juuri niitä haasteita, joita koulukuraattorit käsittelevät kohdatessaan nuoria. Kaikilla nämä haasteet eivät tietysti johdu neuropsykiatrisista ongelmista, mutta mielestäni se vaihtoehto on hyvä kaikkien ammattilaista pitää mielessä kohdatessaan ihmisiä. Kävi ilmi, että koulukuraattoreilla oli melko paljon tietämystä ja kokemusta neuropsykiatrisesta oireilusta. Koulutusta, joka toisi käytännön työhön välineitä ja lisää osaamista, kaivattiin. Yleisesti koulukuraattorit tunnistivat hyvin nuoria, joilla esiintyi neuropsykiatrista oireilua ja näin hyvänä asiana, että diagnoosilla ei ollut kovin suurta merkitystä eli oireilu otettiin tosissaan myös ilman diagnoosia. Koulukuraattoreilla oli halua auttaa näitä nuoria näkemään omat vahvuutensa ja keksimään keinoja pärjätä paremmin arjessaan. Tarvittaessa nuoret ohjattiin eteenpäin apua saamaan, jos se nähtiin tarpeelliseksi.

Neuropsykiatrinen oireilu voi aiheuttaa ongelmia sosiaalisiin suhteisiin ja näkyä käyttämisen tai tunnesäätelyn haasteina (Parikka ym. 2017, 10–11). Koulukuraattorit olivat hyvin huomioineet tämän ja osasivat ottaa asioita keskusteluun ja mukauttaa toimintaansa kohtaamisessa sopivaksi. Neuropsykiatrinen oireilu voidaan nähdä myös asenne- ja perspektiivikysymyksinä (Parikka ym. 2017, 18). Koulukuraattori voi osaltaan olla lisäämässä ymmärrystä ja vaikuttaa tätä kautta asenteisiin koulu- maailmassa. Tämän näkökulman vuoksi koin tärkeäksi ottaa tämän aiheen huomioon myös tutkiessani koulukuraattorin kohtaamisosaamista.

Koulukuraattorit ottivat tapaamisen ilmapiirin huomioon kohtaamisessaan. He ottivat esille oleellisia seikkoja kuten elekielen ja tunnetilan tarkkailun. Nuoreen pyrittiin tutustumaan rauhassa ja näin etenemään kohtaamisessa hänen ehdoillaan ja saavuttamaan nuoren luottamus paremmin.

Voidaan sanoa, että koulukuraattorit näkivät kohtaamiseen liittyvän osaamisensa hyvin monipuolisesti. Koulutuksesta koettiin olleen hyötyä käytännön työssä ja ammatillisuus näkyi nuoren kohtaamisessa.

Vuorovaikutuksessa korostui dialogisuus, läsnäolo, arvostava kohtaaminen ja luottamus. Koulukuraattorin antaessa nuorelle tilaa, voi syntyä syvällisempi keskustelu kuin mihin suoraan asiaan meneminen veisi. Dialogisuuden ideana on löytää yhdessä uusia näkökulmia ja ratkaisuja (Huhtanen 2007, 173). Tähän koulukuraattorit pyrkivät nuorten kanssa. Nuorelle halutaan tehdä selväksi, että koulukuraattori on häntä varten ja auttamassa nuorta.

Hautanen (2017) oli opinnäytetyössään huomannut, että koulukuraattorin työstä nuorten kanssa oli nuorten elämään vaikutuksia pitkään ja että ne saattoivat olla vahvoja kokemuksia, niin positiivisesti kuin negatiivisestikin. Tutkimustuloksista voidaan havaita, että koulukuraattorilla käsitellyt asiat ovat hyvinkin henkilökohtaisia ja on hyvin ymmärrettävää, että niiden käsittelystä voi jäädä muistoja pitkälle elämään. Koulukuraattorit tuntuivat osaavan lukea nuoria niin, että he osaavat olla herkkiä

kuulemaan ja näkemään asioita, jotka ovat nuorelle arkoja. Tätä muun muassa tarkoitin sillä, että koulukuraattorilla on tuntosarvet, joilla he aistivat nuorten kokemusmaailmaa.

8 POHDINTA

Johdannossa esitin opinnäytetyöni aiheelle perusteluja. Olin kiinnostunut yhtä lailla nuorista, kohtaamisesta kuin koulukuraattorin työstäkin. Kiinnostus nuorten kohtaamiseen on vain lisääntynyt opinnäytetyötä tehdessäni. Myös ajatukseni kohtaamisen tärkeydestä ovat vain syventyneet. Miten tärkeää työtä koulukuraattorit tekevät-kään ja mikä potentiaali siinä olisi, jos siihen annettaisiin enemmän resursseja? Työni edistyessä olen yhä enemmän ihmetellyt sitä, että ennaltaehkäisevää työtä ei arvosteta nykyistä enemmän lisäämällä resursseja juuri koulukuraattorin työhön. Tässä olisi yhteiskunnallisestikin katsottuna tilaisuus vaikuttaa tulevaisuuden kokonaiskustannuksiin, kun tähän kohtaamiseen ymmärrettäisiin vaikuttaa niin, että koulukuraattoreilla olisi vähemmän oppilaita vastuualueellaan. Aidolla läsnä olevalla kohtaamisella voitaisiin uskoakseni saavuttaa hyvinvointia, ja näin työ olisi näin enemmän ennaltaehkäisevää.

Olen opinnäytetyössäni tuonut esille, että koulukuraattori on oppilashuollon ammattilainen, jolla on mahdollisuus vaikuttaa nuorten hyvinvointiin heitä kohtaamalla. Tutkimuksessani on selvinnyt, että nuorten koulukuraattorin kanssa käsittelemät asiat ovat hyvin moninaisia ja vaikuttavat osaltaan nuoren opiskeluihin. Tuloksista voidaan päätellä, että koulukuraattorit osaavat todella kohdata nuoria niin, että nämä tuntevat itsensä tulleen kuulluksi. Tämä on tärkeää nuoren hyvinvoinnin kannalta.

Sain perehtyä koulukuraattorin työhön sen ytimen, oppilaan tai opiskelijan kohtaamisen, kautta. Uskon, että tämä tutkimusnäkökulma antoi paljon ammatillisia eväitä itselleni. Pääsin ikään kuin kurkistamaan syvemmälle koulukuraattorin työhön. Ajatukseni koulukuraattoreiden tyyleistä kohdata nuoret vahvistuivat. Työtä todella tehdään omalla persoonalla. Koen, että oma ammatillisuuteni kehittyi opinnäytetyötä tehdessäni. Tutkimustulokseni vastasivat tutkimuskysymykseeni melko laajasti. Oikeastaan olin jopa yllättynyt, kuinka laajasti sain aihetta käsiteltyä. Aiheen laajuus puolestaan kertoo edelleen tutkimusaiheen merkityksestä. Vaikka työtä tehtäisiin kuinka oppikirjamaisen tarkasti, jää siitä puuttumaan paljon, jos kohtaaminen nuoren kanssa epäonnistuu.

Wallin (2011, 10–11) ihmettelee, miksi koulun sosiaalityöstä on niin vähän suomenkielistä ajanmukaista ja työstä itsestään nousevaa kirjallisuutta. Hän kertoo, että sosiaalityön kirjallisuudessa ei aina edes mainita koulusosiaalityötä lastensuojelun palvelujärjestelmän osana. Myös koulumaailmaa koskevissa julkaisuissa ja raporteissa koulusosiaalityö liian kevyesti sivuutetaan. Toisaalta hän huomauttaa, että sosiaalialan opiskelijat erityisesti ammattikorkeakouluissa ovat tehneet aiheesta useita opinnäytetöitä. Itse huomasin, ettei koulukuraattorin työtä ollut kovin paljoa tutkittu nimenomaan nuorten kohtaamisen näkökulmasta.

Opetushallituksen esityksen mukaan vuonna 2014 uudistuneen oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoitus olisi, että opiskeluhuoltoa toteutettaisiin ensisijaisesti ehkäisevänä yhteisöllisenä työmuotona. Tämän olisi tarkoitus tukea koko oppilaitosyhteisöä. Tämän tulisi tapahtua yksilökohtaisen työn lisäksi. (Laitinen 2014.) Tämä ei ole käsitysteni mukaan toteutunut kovin hyvin koulukuraattorien suurista oppilasmäärien vuoksi. Aikaa ei ole yhteisölliseen työhön, kun yksilökohtainen oppilas- tai opiskelijatyö vie siitä suurimman osan.

Hirsjärvi toteaa, että tutkijan on pohdittava saatujen tulosten merkitystä tutkimusalueellaan, mutta hänen täytyisi samalla myös pohtia, mikä laajempi merkitys voisi tuloilla voisi olla. (Hirsjärvi ym 2009, 230). Jatkotutkimuksen aiheita nousi mieleeni työn etenemisen aikana. Olisi hyvä tutkia koulukuraattoreiden kollegiaalista vuorovaikutusta kohtaamisen suhteen. Miten he kokevat saavansa neuvoja ja tukea toisiltaan? Myös nuorten näkökulmaa olisi hyvä tutkia. Olisi tarpeen selvittää esimerkiksi sitä, miten hyvin nuori kokee tulevansa kohdatuksi koulukuraattorilla, onko koulukuraattori osannut ottaa olennaisia asioita huomioon kohtaamisessa ja mitä apua nuori on koulukuraattorilta saanut. Tähän viittaavan tutkimuksen Hautanen (2017) olikin tehnyt tutkiessaan toisen asteen oppilaiden kokemuksia yläkouluikäisestä koulukuraattorityöstä. Myös pintaa syvemmällä vaikuttavia asenteita olisi mielenkiintoista tutkia. Miten paljon asenteemme vaikuttavat kohtaamiseemme ja onko niitä mahdollista sivuuttaa?

Opinnäytetyöni osui ajankohtaan, jolloin koko maailmaa alkoi ravisuttaa Covid-19-pandemia. Omaan työni se vaikutti siten, että puolet haastatteluista pitikin suunnitelmasta poiketen hoitaa puhelimitse. Se kuitenkin onnistui hyvin eikä hidastanut

opinnäytetyön etenemistä. Pandemia vaikuttaa edelleenkin esimerkiksi nuorten hyvinvointiin kouluissa. Tässäkin näen oivallisia jatkotutkimuksen aiheita: Miten koronaviruspandemia on vaikuttanut nuorten hyvinvointiin, millaisia vaikutuksia sillä on ollut koulukuraattorin työhön ja millaisia uusia keinoja on keksitty nuorten kohtaamiseen poikkeusoloissa? Näistä jo hieman keskustelimme johtavan koulukuraattorin kanssa (2020b). Kun koronan vuoksi oli pitänyt välttää tapaamisia sisätiloissa, oli koulukuraattori voinut keinua lapsen kanssa koulun pihalla tai käydä nuoren kanssa kävelyllä.

Tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä koulukuraattoreiden kesken. Johtava koulukuraattori voi käydä opinnäytetyön tuloksia läpi koulukuraattoreiden kanssa ja työnsä vasta aloittanut koulukuraattori voi lukea siitä, millaisia asioita kohtaamisessa otetaan huomioon ja näin opinnäytetyö voi toimia osana työhön perehdyttämistä. Olen parhaani mukaan tehnyt opinnäytetyöni eettisten periaatteiden mukaan ja pyrkinyt saamaan luotettavaa ja yleistettävää tietoa kohtaamisesta. Tutkittavien määrä olisi voinut olla myös isompi, ja näin tulokset olisivat olleet vieläkin kattavampia. Olen kuitenkin hyvin tyytyväinen, että sain näinkin hyvin haastateltavia ja heillä oli paljon kerrottavaa kohtaamiseen vaikuttavista asioista. Teemahaastattelu oli erittäin sopiva menetelmä tähän tutkimukseen. Sillä sain monipuolista tietoa koulukuraattoreiden osaamisesta kohtaamisen suhteen. Haluan vielä työni lopuksi kiittää johtavaa koulukuraattoria yhteistyöstä ja kaikkia haastateltaviani antamastaan panoksesta työn tuloksiin. Kiitos myös sille koulukuraattorille, jonka luona sain olla tutustumassa heti alkuun koulukuraattorin työhön.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M.A. 2007. Lapsesta aikuiseksi: Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Arene. Ei päiväystä. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2.10.2020]. Saatavana: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428
- Dunderfelt, T. 2016. Läsnaoleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Nuorisotutkimusverkosto.
- Friis, L., Seppänen, R. & Mannonen, M. 2006. uud.p. Lasten ja nuorten mielenterveys-työ. Helsinki: WSOY.
- Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo: Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hautanen, I. 2017. Toisen asteen opiskelijoiden kokemukset yläkouluaikaisesta koulukuraattorityöstä. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 11.9.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135653/Hautanen_Ida.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Helander, Jaakko. 3.6.2015. Onnistuneen ohjauskeskustelun rakentaminen. [Video]. Hämeenlinna. HAMK Multimediapaja. [Viitattu 3.9.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=9rY4tjXx8Os>
- Hietanen-Peltola, M. 2019. Johdanto. Teoksessa: M, Hietanen-Peltola, M. Rautava, K. Laitinen, E. Autio, (toim.) Kohtaaminen keskiössä: Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiske-
luhuollon palveluissa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: PunaMusta Oy.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holmberg–Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää: varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ikonen, R., Hietämäki, J., October, M., Seppänen, J & Halme, N. 2018. Nuorten perheessä kokema väkivalta ja siihen saatu tuki ammattilaisilta. Teoksessa: Nuoret palveluiden pauloissa: nuorten elinolot–vuosikirja 2018. Helsinki: PunaMusta Oy, 58–67.
- Ikonen, S. 2014. Koulukuraattori yläkoululaisen tukena. [Verkkajulkaisu]. Lapin yliopisto. Sosiaalityön koulutusohjelma. Pro Gradu -tutkielma. [Viitattu 24.5.2020]. Saatavana: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61533/Ikonen.Satu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Johnson, J.M. 2002. In-depth interviewing. Teoksessa: J.F. Gubrium & Holstein, J.A. (toim.). Handbook of interview research, Context & Method. Kalifornia: Sage, 103–119.
- Johtava koulukuraattori. 2020a. 13.11.2020. Kommentteja opinnäytetyöhön. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Elina Kulmala. [Viitattu 20.11.2020].
- Johtava koulukuraattori. 2020b. 25.8.2020. Kommentteja opinnäytetyöhön. Tapaaminen 25.8.2020. [Viitattu 20.11.2020].
- Juhila, K. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino Oy.
- Juusela, E. 2013. Paremmalla mielellä ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen opettajankoulutuksen kehittämishanke. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Tampereen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 3.6.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54922/Juusela_Erno.pdf?sequence=1
- Jäntti, E. (toim.). 2016. Täyttä elämää ADHD:n kanssa. Ruotsi: Scandbook AB.

- Järvinen, A., Pietilä, P. 2013. ”Tämän nuoren kohtaamisessa minua puhutteli...” Koh- taaminen Leinolan perhetukikeskuksen nuorten kriisiosastolla. [Verkkajulkaisu]. Tampere. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opin- näytetyö. [Viitattu 11.9.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54737/Jarvinen_Amanda_Pietila_Petra.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväsky- län ammattikorkeakoulu.
- Kangasluoma, E. & Sarvikas, H. 2016. Vuorovaikutus psykososiaalisessa työssä - ar- vioinnin malli simuloituihin oppimistilanteisiin. Teoksessa: A. Heikkilä & J. Kulmala (toim.) Uusia työmenetelmiä ja innovaatioita hyvinvoinnin edistämiseen: SeAMK so- siaali- ja terveysala tutkii ja kehittää. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoen ammattikorkea- koulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 120, 53–82. Seinäjoki. [Viitattu 7.1.2021]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121237/1/B120.pdf>
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II.
- Korpela, N. 2012. Onhan meillä se koulukuraattori tekemässä sitä oppilashuoltoa. Te- oksessa: M. Strömberg-Jakka. T. Karttunen (toim.). Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koulukuraattori. Ei päivystä. [Verkkosivu]. TE-palvelut. [Viitattu 24.3.2020]. Saata- vana: http://www.ammattinetti.fi/amatit/detail/12/2/287_ammatti
- Kurki, L. 2006. Sosiaalikuraattorina koulussa. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen sosi- aalityö koulussa. L. Kurki, E. Nivala & P. Sipilä-Lähdekorpi. Helsinki: Hakapaino Oy, 38–100.
- KvaliMOTV. [Verkkosivu]. Ei päivystä. [Viitattu 25.9.2020]. Saatavana: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1.html>
- L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

L 30.12.2013/1287. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki.

L 26.6.2015/817 Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä.

Lähteinen, S., Raitakari, S., Hänninen, K., Kaittila, A., Kekoni, T., Krok, S & Skaffari, P. Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Sosnet julkaisuja 7. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. [Viitattu 14.10.2020]. Saatavana: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=198a1ca7-7692-4899-863d-154064f438b7>

Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Jyväskylä. PS-kustannus.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäkelä, J. 2019. Luottamus koulussa ja opiskeluhuollossa. Teoksessa: M. Hietanen-Peltola, M. Rautava, K. Laitinen, E. Autio (toim.). Kohtaaminen keskiössä. Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhuollon palveluissa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. PunaMusta Oy, 25–32.

Nevalainen V. 2009. Yksinäisyys. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Nivala, E. 2006. Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. L. Kurki, E. Nivala & P. Sipilä-Lähdekorpi. Helsinki: Hakapaino Oy, 101–164.

Oksanen, J. & Sollasvaara, R. (toim.). 2019. Esteille hyvästit! Opas autismikirjon sekä adhd- ja Tourette-oireisten lasten kasvattajille. Helsinki: Esteetön lapsuus neurokirjon lapselle ja nuorelle 2017–2019–hanke, Autismisäätiö.

Opiskeluhuoltoryhmä. 3.4.2020. [Verkkosivu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhuolto/yhteisollinen-opiskeluhuolto/opiskeluhuoltoryhma>

Ozonoff, S., Dawson, G., McPartland, J. 2018. Aspergerin syndrooma ja hyvätasoinen autismi – opas vanhemmille. Kuopio: UNIpress Suomi.

- Palomäki-Jägerroos, T. 2018. ADHD-oireisen nuoren opintojen tukeminen peruskoulun jälkeen. Teoksessa. K. Berggren & J. Hämäläinen (toim.). ADHD käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 203–226.
- Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. 2017. Vaikeudesta voimaksi Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Oy Finn Lecture Ab.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa. S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.). Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.
- Pösö, J. 2014. Perheen kohtaaminen koulukuraattorin perhetapaamisissa. selvitys koulukuraattorin perhetapaamisista Peruspalvelukeskus Aava-liikelaitoksessa. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 17.8.2020]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74362/jenni%20poso%20opin-naytetyo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Raevuori, A. 2012. Nuoren ADHD. Teoksessa: V. Dufva & M. Koivunen (toim.). ADHD diagnosointi, hoito ja hyvä arki. Jyväskylä: PS-kustannus, 211–230.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia: Koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. L. Kurki. E. Nivala. & P. Sipilä-Lähdekorpi. Helsinki: Hakapaino Oy. 11–37.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. "Hirveesti tekijänsä näköistä": Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. [Verkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Väitöskirja. [Viitattu 14.10.2020]. Saatavana: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67446>
- Terrihauta, A. 2010. Koulukuraattoreiden näkemyksiä työstään. [Verkojulkaisu]. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu Diak Etelä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22557/Terrihauta_Anna-Leena.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Opiskeluhuollon johtaminen ja järjestäminen lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa 2014. [Verkkajulkaisu]. Tutkimuksesta tiiviisti 16, 05/2015, 1–4. [Viitattu 26.3.2020] Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125977/URN_ISBN_978-952-302-476-2.pdf?sequence=1
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uud.p. Helsinki: Tammi.
- Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilén, M., Leppämäki, P., Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Väisänen, L., Niemelä, M & Suua, P. 2009. Sanat työssä: vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.
- Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa – avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma.
- Warren, C.A.B, 2002. Qualitative interviewing. Teoksessa: J.F., Gubrium, J.A., Holstein, (toim.). Handbook of interview research, Context & Method. Kalifornia: Sage. 83–101.
- Webber, K. C. 2018. A Qualitative Study of School Social Workers' Roles and Challenges in Dropout Prevention. [Verkkolehtiartikkeli]. Children & Schools, 40(2), 82–90. [Viitattu 8.10.2020]. Saatavana: Ebsco Academic Search Elite – tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Wilson, C. 2014. Interview techniques for UX practitioners: a user-centered design method. Burlington: Morgan Kaufmann.
- Yksilökohtainen opiskeluhoito. Ei päiväystä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Verkkosivu]. [Viitattu 27.5.2020] Saatavana: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoito/yksilokohtainen_opiskeluhoito

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1. Mitä asioita otat huomioon, kun kohtaat nuoren?
2. Mistä tiedät, että nuori luottaa sinuun?
3. Miten koulukuraattorin ammattitaito näkyy siinä, että luottamuksen saa?
4. Kohtaatko kuinka paljon vanhempia?
5. Minkälaisia työkaluja tai keinoja käytät työssäsi?
6. Minkälaisia asioita kohtaat nuorten kanssa?
7. Miten pahoinvointi näkyy nuorissa? Tai näkyykö?
8. Mitä sosionomin koulutus tähän työhön antaa? Kompetenssit.
9. Onko eroa nuorten vastaanottavuudessa, kun tulevat vapaaehtoisesti tai ohjattuina?
10. Onko siinä eroa puhuuko nuori ensimmäisellä kerralla paljon vai tuleeko luottamus ansaita pikkuhiljaa?
11. Onko nuoret avoimia keskustelemaan?
12. Näkyykö neuropsykiatriset ongelmat työssäsi?
13. Tunnistatko nuoria, joilla on näitä oireita?
14. Olisiko neuropsykiatriselle koulutukselle tarvetta?
15. Onko kohtaaminen erilainen neuropsykiatrisesti oireilevan nuoren kanssa?
17. Tapaatko nuoria muualla kuin toimistossa? Salliiko työaikasi käydä juttelemassa nuorille käytävillä tai luokissa?
18. Miten ylläpidät osaamistasi?
19. Kauanko olet toiminut koulukuraattorina?